

maart 2021 נישן תשפ"א editie 79/1

ALEH עולה

UITGAVE VAN IRGOEN OLEI HOLLAND • בטאון ארגון עולי הולנד

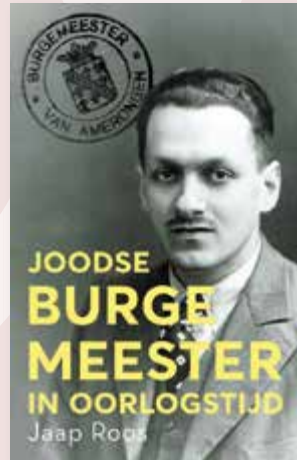
PESACH SAMEACH! פסח שמח!

ONLANGS VERSCHENEN BIJ AMPHORA BOOKS

Dé biografie over de directrice van de joodse crèche.
 'Het leest werkelijk als een trein, het is een prachtig boek geworden.' — Els Kloek

'Het wonderlijke verhaal van hoe een Joodse man Kamp Westerbork mocht verlaten en burgemeester werd.' — AD

Hoe de Holocaust toesloeg in het leven van gewone mensen, in dit geval in het leven van de Pimentel familie. 'Goed gedocumenteerd en goed geschreven.' — NIW

'Indrukwekkend dagboek van een Joodse boerenknecht... Dit boek is één van de weinige, gedetailleerde dagboeken van een Joodse onderduiker in het oosten van het land.'
 — De Gelderlander

'...een bijzonder stukje Amsterdamse geschiedenis... het verhaal van de redding (uit de crèche) en de onderduik van 250 Joodse kinderen tijdens de oorlog'. — De Telegraaf
 'Een indringende, aangrijpende oorlogsroman'. — OVT

'Boeiende verhalen over vooroorlogse joodse levens.'
 — de Volkskrant
 'Het gaat over mensen, echte mensen van vlees en bloed. Mensen zoals u en ik.'
 — Kefah Allush

Informatie en te bestellen bij www.amphorabooks.nl
 In Israël pob261@yahoo.com

Maart 2021 ניסן תשפ"א
Jaargang 79 nummer 1 (digitaal)

Oplage: 900

Aleh is een uitgave van Irgoen Olei Holland.
Copyright © Irgoen Olei Holland.

REDACTIE

Ya'akov Almor
Bart Berman
Chaya Brasz
Rob Coopman
Eldad Kisch

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Tsvi Bar Rav, Chris Bonfeel, Refael David, Chawa Dinner, Manfred Gerstenfeld z"l, Dini Goldschmidt, Jochanan de Graaf, Rita Jacobs-van der Heijden, Abel de Jong z"l, Gila Kedar, Channa Kistemaker, Irith Koster, Helen Laub-Broer, Ini Lederer, Toby Levy, Judith Millul, Ratna Pelle, Eliahoë Philipson, Harry Polak, Jetty Rosner, Ewoud Sanders, Gideon van der Sluis, Ita Vos, Corrie Zeidler.

VORMGEVING

Efrat Sraya

DRUKWERK

Hauser Printing

ADVERTENTIE-ADMINISTRATIE

Kantoor IOH
tel: 03-5625611 fax: 03-5625575
ioh@netvision.net.il; www.ioh.co.il

REDACTIEADRES Aleh

e-mail: Alehioh@gmail.com
fax: 03-5625575
IOH - t.a.v. redactie Aleh
Oranim 1, 5405201 Givat Shmuel
Bijdragen als e-mail attachment.
Ingezonden stukken in Word formaat (*.doc file).
Foto's als JPG bestand, min. 500 KB.

LIDMAATSCHAP

Aleh wordt toegezonden aan alle leden van de IOH.
Lidmaatschap voor het verenigingsjaar 2020 bedraagt per 1 april NIS 275,-.

ABONNEMENTEN

In Nederland € 45,- per jaar.
Buiten het eurogebied \$ 70,- per jaar.

De redactie van Aleh en het hoofdbestuur van Irgoen Olei Holland zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van de advertenties. Anonieme bijdragen en brieven worden niet geplaatst. In uitzonderlijke gevallen wordt de naam op verzoek geheim gehouden. Plaatsing van een ingezonden brief betekent niet dat de redactie zich met de inhoud verenigt. De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden stukken in te korten, te redigeren of niet te publiceren.

4	Van de voorzitter
5	Van de redactietafel
6	Uit kantoor geklapt
7	Personalia
8	Pesach ▶ Eliahoë Philipson ▶ Corrie Zeidler ▶ Irith Koster
14	Van de afdelingen
16	Uit de ouderhuizen
20	Lezers schrijven ▶ Brief van Jetty
21	Jad Davids
22	Tijdsbeeld ▶ Sjoa en Covid-19: Toby Levy
24	Taal ▶ Pinat Ivriët, Chawa Dinner ▶ Lachen om Levie: Ewoud Sanders ▶ Tapoeach chinani: Channa Kistemaker
30	Lezers Schrijven ▶ Oisterwijk: Rita Jacobs ▶ Zomerkamp: Helen Laub
34	Geschiedenis ▶ Chaya Brasz
38	Boekbespreking ▶ Chaya Brasz ▶ Bart Berman
44	Oliem en Olot ▶ Abel de Jong
46	Gedichten ▶ Ini Lederer ▶ Tsvi Bar-Rav ▶ Helen Laub
48	Columns ▶ Jochanan de Graaf ▶ Manfred Gerstenfeld ▶ Eldad Kisch ▶ Refael David
56	Joods Nederland ▶ Harry Polak
58	Nieuws uit Nederland ▶ Ratna Pelle
62	Oproep

LEDEN!

Stel ons in staat ons werk voort te zetten en
maak gebruik van de korting!

NIS 250,-

Tot 1 april bedraagt de contributie NIS 250,-
daarna NIS 275,-

Bel ons kantoor voor betaling: 03-5625611

of maak meteen over naar:

Irgun Olei Holland, bank 20-snijf 494-rek.nr. 237069
Vermeld duidelijk je naam en woonplaats.

NOG GEEN LID? DOE ER WAT AAN!

Bel ons: 03-5625611

Cadeautje aan onze leden

Met Poeriem hebben we aan de snelste reageerder een pakje Nederlandse matzes toegezegd. De telefoon stond meteen roodgloeiend. Dat ging echter wel om een Poeriemgrap waarbij we aanhaakten op de actualiteit in Nederland, nadat een koekenfabrikant besloot de naam van zijn geliefde

koeken te wijzigen. Jodenkoeken zijn vanaf nu Odekoeken. Negerzoenen en Moorkoppen mogen immers al lang niet meer. Hierna besloot de beroemde matzefabrikant in Enschede de matzes vanaf nu Jodenkoeken te noemen. Dat laatste was een Poeriemgrap! Toch blijft u niet met lege handen staan! Bij deze Aleh treft u immers twee oranje mondkapjes aan. Wij hopen dat het dragen hiervan slechts nog met Poeriem toepasselijk zal zijn, maar tot dan: draag ze in gezondheid! Inmiddels zijn al meer dan vijf miljoen Israëli's ingeënt, waaronder uw voorzitter, en we kijken met z'n allen uit naar het einde van corona. Ik was zeer onder de indruk hoe goed en efficiënt de landelijke vaccinatie is geregeld. Beide keren hoefde ik niet in een rij te wachten. De tweede keer had ik mij in het uur vergist en kreeg bericht dat ik de hele dag nog langs kon komen. In Nederland en elders in Europa is het nog maar de vraag wanneer je aan de beurt komt. Bijzonder dat Israël tot logistiek voorbeeld strekt!

Aleh in kleur

Deze Aleh is volledig in kleur. Redactie en hoofdbestuur wilden graag een extra gebaar maken naar onze leden. We

hopen dat dit letterlijk meer kleur geeft, na een symbolisch 'grijs' jaar en kijken uit naar uw reacties! Een pluim voor de voltallige Aleh-redactie is het ook, omdat die met veel inzet ieder nummer voor ons tot stand weet te brengen. Ik wil graag van deze gelegenheid gebruik maken om er nog eens op te wijzen dat de redactie graag uw 'input' ontvangt. Wees er de volgende keer snel bij met een leuke column of een advertentie.

AV in mei

De Algemene Ledenvergadering zal dit jaar in mei plaatsvinden. Zodra we de datum hebben vastgesteld, laten we u die weten zodat u die kunt vrijhouden. Het ziet er naar uit, dat het ook dit jaar een Zoom-AV wordt. Aan de ene kant bent u, na vele Zoom-lezingen, gewend aan deze realiteit en zo kunnen veel meer leden participeren dan gewoonlijk. Aan de andere kant kijken we uit naar gezellig samenkomen. Zodra dat mogelijk is, gaan we ook dat weer doen! Vooral voor de afdelingen, die zo van belang zijn voor het persoonlijk contact, is dit een moeilijke tijd. We slaan ons er doorheen met Zoom-lezingen. De mensen die zich met het organiseren daarvan bezighouden, verdienen onze waardering.

Pesach Sameach

Tot slot, wens ik u allen een Pesach sameach. Ik hoop dat u dit jaar allen een plek heeft om samen te komen met familie en of vrienden en dat u kunt genieten van een welverdiende Pesachvakantie.

Namens het bestuur wens ik u allen een Pesach kasjeer vesameach!

Gideon van der Sluis,

Voorzitter@ioh.co.il

DE VERSCHIJNINGSDATA VAN ALEH IN 2021

Editie	Uiterste inzenddatum kopij	Verschijningsdatum omstreeks
79/2 Zomernummer	15 april 2021	15 juni 2021
79/3 Rosj Hasjananummer	01 juli	01 september
79/4 Chanoeknummer	25 november	25 september

WEL OF GEEN SJOA-ARTIKELEN?

Al enkele jaren wordt de redactie van Aleh op iedere Algemene Vergadering geconfronteerd met het verzoek de Sjoa als onderwerp uit het Pesachnummer te verbannen en te vervangen door artikelen over de Onafhankelijkheidsoorlog en de prestaties van Israël sindsdien. Ons antwoord was altijd, dat aan de binnenkomende kopij te zien is, dat bij veel lezers juist een behoefte bestaat over de Sjoa te lezen en te schrijven, ten minste die ene keer per jaar. Dat komt dan als vanouds neer op het nu voor u liggende Pesachnummer, want Jom Hasjoa valt nu eenmaal kort na Pesach. We verzochten – en verzoeken – de klagers altijd om kopij over de Onafhankelijkheidsdag naar hun eigen smaak aan te leveren en gaven advies om bij het lezen de hen onwelgevallige artikelen gewoon over te slaan. Maar zelfs op het artikel – tevens oproep! – van Albert de Vries, dat veel namen noemde van (oud-)Nederlanders die aan de opbouw van Israël bijzonder hebben bijgedragen, kwam geen reactie en ook geen aanvulling.

Ook in deze Aleh komt de discussie terug, omdat we een ingezonden brief ontvingen die we integraal publiceren en waar we ook op antwoorden. De redactie heeft opnieuw serieus aandacht aan dit onderwerp besteed. Met een terugblik naar het verleden stelden we vast dat het onderwerp Sjoa in de IOH jarenlang volledig taboe

was, men wilde er niet mee worden geconfronteerd en het gewoon alleen 'gezellig' kunnen hebben. Die tijd is al lang voorbij, de Sjoa speelt in de levens van alle IOH-leden een grote rol en tegenwoordig praten we er juist wel over en willen we ook informatie hebben over actuele onderwerpen. Sommige leden presenteren zelfs films of geven lezingen over dit onderwerp. In de Aleh is die verandering tot nu toe zo opgelost dat het Pesachnummer 'tevens Sjoanummer' was, zodat leden daarin over de Sjoa konden schrijven, terwijl het onderwerp in alle andere nummers vrijwel helemaal onbesproken bleef. Ook dat was een antwoord op de behoefte van de leden, dat niet uit de lucht kwam vallen. Ieder antwoord is immers een compromis tussen de diverse meningen van onze lezers.

Inmiddels is de Sjoa als onderwerp meer geïntegreerd geraakt door het hele jaar heen. We hebben dus besloten het Pesachnummer nu uitsluitend nog Pesachnummer te noemen en de bijzondere nadruk op de Sjoa uit de Pesachnummers te laten verdwijnen. In plaats daarvan gaan we het onderwerp in kleine porties en minder opvallend door het hele jaar heen integreren. Dat duurt natuurlijk wel even, want in deze Pesach-Aleh komt de Sjoa nog wel uitdrukkelijk aan bod. Maar u kunt er op rekenen, dat de door u gekozen redactie het de lezers zoveel mogelijk naar de zin wil maken.

Veel gezondheid en Chag Pesach sameach!

De redactie

Voor alle opdrachten – groot en klein **THE HANDY MAN**

✓ VERBOUWINGEN	✓ RENOVATIE KEUKENS EN BADKAMERS
✓ DAKISOLATIE	✓ ALLE SOORTEN KASTEN OP MAAT
✓ SCHILDERWERK	✓ VOORAL VOOR BEJAARDEN: Kleine voorzieningen die het wonen gerieflijker en veiliger maken, zoals deuren die de goede kant opdraaien, handgrepen in toilet, enz.
✓ ELEKTRICITEIT	
✓ SANITAIR	
✓ TIMMERWERK	

wendt u zich tot Yasha Israels – tel: 09-7745844
yashaisraels@gmail.com

UIT KANTOOR GEKLAPT

Ons huisorgaan ALEH verschijnt al heel wat jaren. Vanaf 1958 zijn alle edities ingebonden als donkerblauwe boekwerken met harde kanten – zie de foto. Toen het kantoor nog in Tel Aviv was, kwamen af en toe mensen in onze boekenkasten neuzen. Bij een van deze gelegenheden is band nummer 16 meegenomen en helaas niet terug gebracht. Wij zouden graag de verzameling ALEH's weer compleet willen hebben en hopen dat dit boekwerk ergens opduikt.

Wilt u eens in uw boekenkast kijken of de ontbrekende band bij u staat? Dan zullen we het alleen maar op prijs stellen als die band terug komt en nee, we noemen geen namen.

Overigens zijn met de verhuizing naar Givat Shmuel de bijna zeshonderd boeken uit de boekenkasten aan Beth Joles geschonken. We wensen de bewoners veel leesplezier!

Kan de IOH iets voor u betekenen in deze uitzonderlijke tijd? Heeft u aanmerkingen, ideeën of heeft u assistentie nodig? Belt u dan alstublieft met de bestuurders van uw afdeling of rechtstreeks naar mij op kantoor. Wij zullen ons best voor u doen.

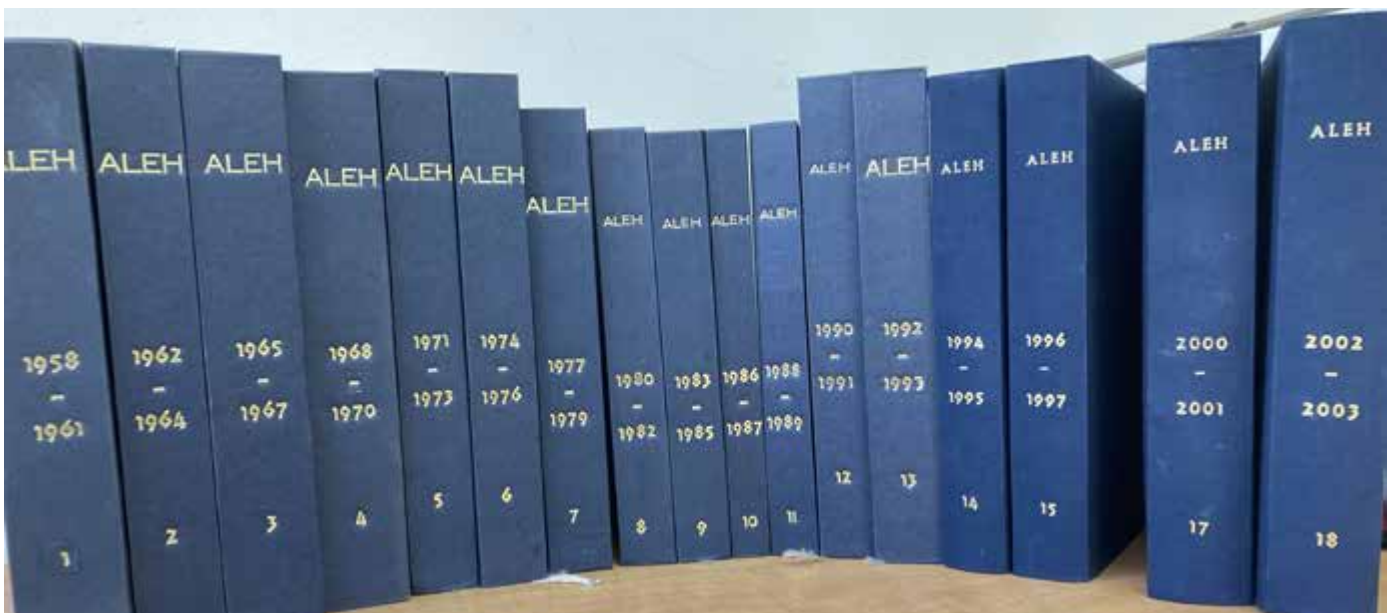
Tot 1 april bedraagt de contributie NIS 250.

U kunt per bankoverschrijving betalen 20-494-237069 of dagelijks bellen met het kantoor (03-5625611) om per credit card te betalen of u kunt een cheque sturen naar: IOH – Oranim 1 – Givat Shmuel 5405201.

Het jaar 2020 is boekhoudkundig afgesloten en wordt momenteel gecontroleerd door onze accountant. We streven ernaar de Algemene Ledenvergadering dit jaar eerder te laten plaatsvinden en evenals vorig jaar per zoom. U hoort daar binnenkort meer over.

Ik wens u goede gezondheid toe en gezellige feestdagen!

Chris Bonfeel

Adverteren in Aleh doet verkopen!
Advertentietarieven worden op aanvraag verstrekt door het kantoor van de IOH

פרסום ב"עלה" ותגוע לאלפי קוראים!
לקבלת תעריפי פרסום אנא פנה למשרד ארגון עולי הולנד

Advertise in Aleh and reach many thousands of readers!
For advertising rates please apply to the office of Irgoen Olei Holland

PERSONALIA

Overleden

Dhr. Moshe Ben Baruch, Ashkelon
Dhr. Chaim Hans Bilgrai, Holon
Mw. Rivka van Coevorden, Haifa
Dhr. Barend van Delft, Haifa
Rav Dr. Moshe Edelman, Jeruzalem
Dr. Manfred Gerstenfeld, Jeruzalem
Mw. Hadassa Lindeman, Herzliya
Mw. Hava Noach-Wurm, Be'er Sheva
Dhr. Nathan Oren
Mw. Mirjam Ricardo-Giaron (Grunwald), Beth Choron

Dhr. Elchanan Tal, Kiboets Tel Yitzak
Mw. Miep Turksma-Menko, Herzliya

יהי זכרם ברוך

Geboren

2 achterkleindochters voor Dini Goldschmidt
Achterkleinzoon voor Ruth en Gershon Lange
Kleinzoon voor Jack Schpektor
Kleinzoon voor Ineke en Salo Soesan
Achterkleinzoon voor Chaja en Loekie Themans
Achterkleinzoon voor Judith en Karel Weijel

מזל טוב והרבה נחת!

Oliem

Suzan de Boer
Rawid Ehrenstamm
Charles Nenner

ברוכים הבאים!

DOCOSTORY LTD

Uw verhaal is een BOEK WAARD

Wij zijn gespecialiseerd in het **documenteren**
en **schrijven** van **biografieën**, **in het Ivvrit**,
Nederlands en Engels. Laat uw levensverhaal
vereeuwigen door een professioneel team.

Miriam Dubi Gazan, geschiedschrijver

TEL: 972-9-741 94 71 • FAX: 972-9-746 48 67

MOBIEL: 054-7400068

miriamdubi@bezeqint.net • www.docostory.com

DOOR
RABBIJN
ELIAHOE
PHILIPSON

VERGETEN

Gebeurtenissen die niet vaak voorkomen, worden gemakkelijk uit ons geheugen gewist. Dit jaar (5781) valt de Sederavond op uitgaande sjabbat, en dat is iets dat niet zo vaak voorkomt. Wie het tv-programma kent van de "Chaseer", de חסר, kan hierover de volgende vraag verwachten: Hoe lang geleden is de laatste keer, dat Sederavond op zaterdagavond viel? Het antwoord luidt: 13 jaar, namelijk in 2008 (5768).

De indeling van de Joodse kalender is vrij ingewikkeld; één van de regels voor de indeling is: לא בדיו פסח, לא אדיו ראש, hetgeen betekent: Rosj Hasjana kan niet vallen op zondag (א), woensdag (ג) en vrijdag (ו); en Pesach niet op maandag (ב), woensdag (ג) en vrijdag (ו). Dan blijven als mogelijkheden voor de eerste dag Pesach over: zondag, dinsdag, donderdag en sjabbat. Door diverse andere regels komt het er op neer, dat de eerste dag Pesach het vaakst op dinsdag en sjabbat uitkomt, en verreweg het minst op dinsdag en zondag, zoals dit jaar. Dit geval levert nogal wat complicaties op. In de eerste plaats, omdat we erev Pesach alle chameets moeten opruimen; iets wat gewoonlijk gedaan wordt door de restanten te verbranden. Maar op Sjabbat is het niet toegestaan om vuurtjes te maken, dus moet het op een andere manier. De traditionele manier hiervoor is, om het in de wind te laten wegblazen; maar ook dát levert problemen op, als er geen eroev is. (De eroev is een omheining, die het draagverbod op sjabbat omzeilt). Hetzelfde geldt voor de methode om het overgebleven chameets in een rivier, gracht of sloot te gooien. Tegenwoordig is het iets makkelijker: doorspoelen in het toilet.

Een ander probleem is בדיקת חמץ, het zoeken van chameets op de avond vóór de Sederavond; dat komt dan uit op vrijdagavond. Kan óók al niet. Daarom doen we dit al op donderdagavond. Nog meer problemen:

Op sjabbat hoort men drie maaltijden met brood (challes) te eten. Maar op de dag vóór Pesach mag je maar tot voor de middag nog chameets eten, of zelfs in bezit hebben. Dus de derde maaltijd, טעודה שלישיית, kunnen we sowieso niet met brood eten; we moeten de maaltijd na sjoel bijtijds beëindigen, om de restanten op te ruimen.

En kijk, hierin staan we niet alleen. Zelfs grote geleerden vergeten zaken, die niet zo vaak voorkomen. En zo kon het gebeuren, dat ruim tweeduizend jaar geleden, nog voordat de Misjna was vastgelegd, de geleerden het niet meer wisten.

Bovendien moeten we er voor zorgen dat we niet, zoals op alle 'gewone' sjabbatot, een overvloed aan eten hebben. We moeten ervoor zorgen, precies genoeg te hebben. Ook moet de boel afgewassen worden en opgeborgen. Ook niet zo simpel.

Dus hoe moet dat nou?

En hoe deden we dat de vorige keer? Dat is al weer zo lang geleden. Die trucjes zijn we (bijna) vergeten.

En kijk, hierin staan we niet alleen. Zelfs grote geleerden vergeten zaken, die niet zo vaak voorkomen. En zo kon het gebeuren, dat ruim tweeduizend jaar geleden, nog voordat de Misjna was vastgelegd, de geleerden het niet meer wisten.

Zo wordt verhaald in de Talmoed: (מסכת פסחים).

De משנה deelt ons mee, hoe (in de tijd van de Tempel) er een probleem bestaat over een tegenstrijdigheid, wanneer erev Pesach op sjabbat valt; immers, in de Tora staat:

(במדבר ט"ו) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. בארבעה עשר יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אותו וכו'. De kinderen van Israël moeten het Pesachoffer op de daarvoor vastgestelde tijd brengen. Op de veertiende van deze maand voor de schemering, etc.

Voor erev Pesach gebiedt de Tora het Pesachoffer op deze dag te slachten. Voor sjabbat geldt echter een verbod om te slachten. De Misjna geeft hiervoor de richtlijnen, waarbij het er op neerkomt, dat het slachten wél op de sjabbat moet, maar het braden pas ná het uitgaan van de sjabbat.

De Talmoed aldaar laat ons weten, hoe dat van generatie op generatie overgeleverd werd. Maar omdat deze situatie zo zeldzaam was, wisten zelfs de geleerden in de tijd vóór de Misjna niet meer alle details (rond enkele tientallen jaren voor de jaartelling). Iedereen was het vergeten!

En dan verschijnt op het toneel Hillel, geboren in Babylonië, die op 40-jarige leeftijd naar Erets Jisrael komt om in de jesjiwa van Sjemaja en Avtalion te leren. Waarschijnlijk reisde hij nog af en toe op en neer naar zijn geboorteplaats en na een aantal jaren komt de bovengenoemde problematiek naar voren. De leiders van het volk, genaamd בני בתירא, de familie Betera, weten niet hoe er gehandeld moet worden, tot men ontdekt dat een Oleh uit Babylonië, genaamd Hillel, de enige is die weet of op sjabbat het Pesachoffer geslacht mag worden.

Aldus kreeg Hillel de vraag voorgeschoteld; hij besliste dat het offer op sjabbat geslacht moet worden. Ook gaf hij hiervoor de uitleg, zoals hij die had geleerd op de bovengenoemde jesjiwa. Direct daarop werd hij tot נשיא benoemd – laten we zeggen: opperrabbin – en begon alle wetten voor Pesach uiteen te zetten.

Maar toen kwam het. Hij begon ook even te zeggen: "Wat is de oorzaak dat ik helemaal uit Babylonië moest komen om jullie leider te zijn? Dat komt door jullie luiheid, dat jullie niet naar de lessen van Sjemaja en Avtalion hebben geluisterd!"

Daarop werd ook hij op zijn nummer gezet met een strikvraag: "Rabbi, hoe moeten we het slachtmes op sjabbat naar de Tempel brengen?" (Immers, het geitje kan zelf naar de Tempel lopen, maar voor de mensen geldt het draagverbod op sjabbat).

Toen antwoordde Hillel: "Helaas, die halacha heb ik wél geleerd, maar ik ben het vergeten."

Hoe loste hij het vraagstuk dan op?

De volgende dag keken ze allemaal hoe dat afliep. En zie, wie een lammetje bracht, stak het slachtmes in de wol, en wie een geitje had, stak het mes tussen de horens.

Toen Hillel dat zag, herinnerde hij zich de halacha en zei: "Inderdaad, zó heb ik dat overgeleverd gekregen van Sjemaja en Avtalion."

DOOR
RABBIJN
CORRIE
ZEIDLER

PESACH IN VERANDERENDE TIJDEN

Het Jodendom heeft al duizenden jaren kunnen overleven omdat het zich steeds weet aan te passen aan de veranderende tijden en omstandigheden. Van een 'clan'-gebeuren werd de familie van Avraham, Jitschak en Jaäkov een volk, van een persoonlijke relatie met God kwam de Tempel met de priesters, van de Tempel kwam de synagoge en ga maar zo door. Ook de halacha bleef en blijft zich ontwikkelen, dat is logisch als je beseft dat het woord halacha van de stam HaLaCH komt, wat natuurlijk lopen, voortbewegen betekent.

Ook in de invulling van onze feestdagen zijn veranderingen opgetreden; vooral na de verwoesting van de tweede Tempel moesten er grote aanpassingen komen. Het was immers niet meer mogelijk om offers te brengen en naar de Tempel op te gaan. Dat is dus ook gebeurd met het Pesach-feest. In mijn verhaal verleden jaar over Pesach heb ik al uitgebreid geschreven over het verschil tussen hoe Pesach Mitsrajiem (de eerste keer, vlak voor de uittocht uit Egypte, te vinden in Sjemot hoofdstuk 12), hoe Pesach ten tijde van de Tempels (in Misjna Pesachiem hoofdstuk 10 wordt in het kort verteld hoe Pesach in hun tijd gevierd werd, het is opmerkelijk hoeveel dat lijkt op onze haggada van vandaag) en hoe Pesach na het verwoesten van de tweede Tempel werd en wordt gevierd, zonder het Pesachoffer en zonder Jeroesjalajiem. Dus in de manier van hoe Pesach wordt gevierd kan je al een hele verandering zien, die niet alleen van de laatste eeuw is, maar die al in de oudheid begon.

Ook wat betreft het chameets is er veel veranderd. In de Tora staat op verschillende plekken het verbod op chameets. De eerste keer in Sjemot 12: 15 – Eet dan zeven dagen lang ongedesemd brood, en verwijder meteen op de eerste dag alle zuurdesem uit jullie huizen; wie op een van die zeven dagen iets eet dat zuurdesem bevat, moet uit de gemeenschap van Jisraeel gestoten worden. Dan verder in pasoek 19-20: Gedurende die zeven dagen mag er geen zuurdesem in jullie huizen te vinden zijn... eet niets dat met zuurdesem bereid is; eet uitsluitend ongedesemd brood, waar jullie ook wonen. In Vajikra 23: 6, staat: En op de vijftiende dag van die maand begint

ter ere van de Eeuwige het feest van de matsot: zeven dagen lang moeten jullie dan ongedesemd brood eten. In Devariem 16:3 staat: Bij dat vlees mag je geen gedesemd brood eten, maar alleen ongedesemd brood, gedurende zeven dagen. Het is het tranenbrood dat je, zolang je leeft, zal herinneren aan de dag waarop je wegtrok uit Egypte, aan dat overhaaste vertrek. Zeven dagen lang mag er in het hele land bij jou geen stukje zuurdesem te vinden zijn.

De reden voor het verwijderen van het chameets was om plaats te maken voor de nieuwe oogst, dat die niet in aanraking zou komen met het vaak al gistende koren van verleden jaar. Je mocht het chameets niet eten, niet zien en niet in jouw bezit hebben. Maar dat ging alleen om chameets-voedsel dat moest worden verwijderd, niet ook servies, potten en pannen. En er werd geen woord gerept over het verkopen van jouw chameets. Dat stond pas voor het eerst in de Tosefta waarin wordt gezegd dat als iemand zich op een boot bevindt en zijn chameets niet uit zijn huis kan verwijderen, hij het aan een goj kan verkopen. De bedoeling was een echte verkoop, niet om het 'alsof' te verkopen en na Pesach weer terug te kopen. Ook Sa'adia Gaon heeft de Tosefta zo begrepen, hij benadrukte dat het om een echte verkoop moest gaan en zich niet elk jaar mocht herhalen. Pas in de vijftiende eeuw vinden we de eerste rabbijn die toestemming geeft om het chameets symbolisch te verkopen en na Pesach weer terug te kopen. Maar in alle gevallen gaat het om voedselwaren, niet om servies, potten en pannen. Tegenwoordig kan je online een formulier invullen om jouw chameets fictief te verkopen, terwijl het gewoon thuis blijft, misschien in

een aparte kast, maar toch. Ik doe niet mee aan die fictie, ik doe alles in dozen die ik wegzet of in kasten die ik op slot doe tijdens Pesach, en haal uit mijn Pesach-kast het keukengerei tevoorschijn dat we alleen die week in het jaar zien en gebruiken. Daar heb ik geen goj voor nodig...

De achterliggende gedachte voor het verwijderen van het chameets gedurende de dagen van Pesach is dus helemaal veranderd. In plaats van plaats maken voor de nieuwe oogst, hebben we een fanatieke schoonmaak gekregen waarbij niet alleen het chameets-voedsel 'weg' moet, maar ook alles waar het chameets misschien mee in aanraking is gekomen. We doen het niet weg, nee, we 'verkopen' het aan een niet-Jood, ke'ilo, alsof, doen het in een doos of kast en na Pesach halen we het gewoon weer tevoorschijn. We kasjeren ons servies en onze pannen, of halen ons speciale servies voor Pesach uit de kast, alsof dat de belangrijkste mitswa van Pesach is. Door al het schoonmaken hebben we vaak geen tijd om ook over onze innerlijk schoonmaak te denken, over het chameets en

chameets in ons leven en hoe we dat kunnen verwijderen om plaats te maken voor iets nieuws. We zien dus hoe hier door de eeuwen heen veranderingen zijn opgetreden in ons handelen met chameets tijdens de zeven dagen van Pesach.

Tot slot, wie had kunnen dromen over een Seder-avond via ZOOM? Dat was Pesach 2020, zonder gasten, met de kinderen elk in hun eigen huis, verbonden via de computer om samen de haggada te lezen, Ma Nisjtana en Echad Mi Jode'a te zingen. Jammer dat we de geur van elkaars eten niet konden ruiken, of konden meeproeven van wat de anderen gemaakt hadden. De afikoman konden we ook niet verstoppen, want wij zaten in Rosmalen en onze kleindochters in Schiedam.

Laten we hopen dat we dit jaar Pesach wel bij elkaar kunnen komen om het gezamenlijk te vieren.

Ik wens jullie een goede, betekenisvolle en koosjere Pesach toe!

Polak Finance & Investments

Welke oplossing zoek je als je kampt met:

- Financiële zorgen voor je toekomst
- Weinig verstand van financiële zaken
- Angst om familie of vrienden te raadplegen
- Moeilijk begrijpbare overzichten van de bank
- Geen gemeenschappelijke taal met je bankier

Jissachar begrijpt jouw problemen, je bent niet alleen. Voor iedereen is een gepaste oplossing!

- hypotheekadvies
- financiële oudedagsplanning
- financiële advies
- begeleiding/advies beleggen

(t) 03-605 0218 • (m) 054-428 7055 • www.polakinvestments.com • global@polakinvestments.com

DOOR
IRITH
KOSTER

PESACH IN TIJDEN VAN CORONA – OUDE TEKSTEN LEZEN MET DE BLIK VAN NU

Pesach, de achtdaagse viering van de bevrijding van het Joodse volk uit de slavernij, is deze week* begonnen met de traditionele Seideravond. We lezen uit de Hagada, waarin het verhaal van de uittocht wordt gecombineerd met een aantal traditionele teksten. Vast onderdeel is het verhaal over de vier kinderen aan wie we het verhaal vertellen. Ze worden beschreven als vier types, met ieder een eigen 'gebruiksaanwijzing'. Het slimme kind, dat alles wil weten, en veel vragen stelt. De slechterik of de rebelse die het allemaal maar onzin vindt, dat hele verhaal, misschien wel dat hele Jodendom. Het brave type en het kind dat geen vragen kan stellen. Het leert ons dat we verantwoordelijkheid dragen om ieder kind op een passende manier aan te spreken en te proberen te betrekken. En zoals bij elk onderdeel van de Hagada, zijn er legio interpretaties. We kunnen ze bijvoorbeeld zien als fasen in onze ontwikkeling. Of als delen van onszelf.

En omdat dit ongekende tijden zijn, dient zich een nieuwe interpretatie aan. We kunnen deze vier kinderen namelijk zien als verschillende rollen die onze samenleving – juist ook in coronatijd – nodig heeft om optimaal te functioneren.

Het slimme kind staat dan voor de rol van de slimme onderzoeker, die meehelpt om het beleid te maken. Vanuit de ratio en de wetenschappelijke distantie. En ook burgers nemen deze rol op zich. Het is wat we doen als we goed bestuderen wat de voorschriften zijn. En wanneer we ons afvragen waarom het hier anderhalve meter is en in andere landen twee. We lezen statistieken, denken na, houden onszelf en elkaar scherp en dragen bij aan de vorming of de naleving van het beleid.

Het rebelse kind kun je zien als de kritische tegenhanger, die de gekozen route ter discussie stelt. Die boos is en zich hardop afvraagt of het allemaal wel nodig is. Of die juist beweert dat wij in Nederland véél te weinig doen. En misschien ook wel: mensen die de regels aan hun laars lappen. Het is moeilijk om de toegevoegde waarde van dat laatste te zien, want we zien het als een bedreiging. Maar ook 'laarslappers' vervullen misschien wel een deel van deze rebelse rol. We kunnen het zien als de Devil's advocate, die ons een spiegel voorhoudt, uitdaagt om betere afwegingen te maken, beter uit te leggen waarom we doen wat we doen. En misschien ook als zaadje voor nieuwe denkrichtingen, die we nu nog niet kunnen of willen zien. De kritische noot is zo essentieel voor het bewaken van de democratie.

Het brave kind vertegenwoordigt ook een essentiële rol in de situatie waar we in zitten. Die van degene die het gekozen beleid uitvoert. De zorgprofessionals die hun werk doen, ondanks de gevaren, instanties als de GGD, en de grote meerderheid van burgers die we nodig hebben om hun verantwoordelijkheid te nemen en te doen wat er van ze gevraagd wordt. Want als die meerderheid er niet is, dan werken de maatregelen niet. Dit is makkelijker wanneer we vertrouwen hebben in de overheid, in haar intenties en vermogen om ons veilig te houden, zo veel als mogelijk.

En tot slot: het stille kind dat geen vragen stelt. Dit kan staan voor de rol van de stille stemmen in de samenleving. Van de meest kwetsbare groepen, die niet voor zichzelf op kunnen komen. Denk aan de kinderen die thuis in de verdrukking zitten, de schoonmakers zonder verblijfsvergunning, waar geen steunpakketten voor zijn, mensen met psychische ziekten of een verstandelijke beperking, waar anderen voor op moeten komen, omdat zij zelf niet bij machte zijn dit te doen. En de ouderen, mensen met een kwetsbare gezondheid, die afhankelijk zijn van de zorg van anderen. De rol die zij vervullen is dat zij ons allen aanspreken op onze collectieve verantwoordelijkheid. En ons helpen herinneren aan het idee dat de kracht van een samenleving kan worden afgemeten aan de mate waarin zij voor haar meest kwetsbare groepen zorgt.

Het mooie van rollen is dat ze niet vastzitten aan mensen. We kunnen allemaal op verschillende momenten al deze rollen op ons nemen. Soms zijn we kritisch, emotioneel, Soms zijn we een en al intelligente ratio. Soms doen we wat van ons gevraagd wordt. Soms voelen we ons vooral kwetsbaar. Misschien is dit stukje van de Hagada wel bedoeld om ons eraan te herinneren dat al deze rollen waardevol zijn.

*De tekst werd door Irith Koster geschreven en uitgesproken op Seideravond 2020, LJG-Amsterdam.

JERUZALEM ► VEEL ZOOM-ACTIVITEITEN

Ongelooflijk. Begin februari 2021, tussen TuBishvat en Pesach!

Wie had gedacht dat we opnieuw weer in een lockdown zitten, de derde al. Maar er is een lichtpunt. Velen van ons zijn al ingeënt en er is dus hoop dat we over

niet te lange tijd weer bij elkaar

kunnen komen. Tot het zover is zoomen we vrolijk verder.

We hadden een aantal interessante sprekers de afgelopen maanden (na de feestdagen-eveneens in lockdown).

- Prof. dr. Wout van Bekkum: Groningse Joden, Grunneger Joden, een apart slag volk.
- Hennie van het Hoofd: Het geheim van Hoogeveen, tachtig jaar Joods onderwijs 1860-1940.
- Dr. Bart Wallet, docent aan de Vrije Universiteit en de Universiteit van Amsterdam sprak over Nederlands-Joodse diaspora's en hun erfgoed.
- Joël Cahen, voormalig directeur van het Joods Historisch Museum in Amsterdam vertelde over Pioniers in de Polder, het Joodse Werkdorp Nieuwesluis - Plek van Herinnering en Toekomst - 1933-2021.
- Chaya Brasz over Culemborg in de Mediene: opkomst, bloei en verval, 1700-1940.
- Dr. Ranjith Jayasena, archeoloog gemeente Amsterdam over De Amsterdamse Jodenbuurt archeologisch belicht.
- Dr. Ewoud Sanders, taalhistoricus en publicist: Jeugdverhalen over Joden (en het antisemitisme daarin).

En dan hebben we het grote voordeel dat we samen kunnen werken met andere afdelingen, voornamelijk afdeling Haifa en Netanya-Sharon, en deel kunnen nemen aan door hen georganiseerde lezingen:

- Prof. dr. Martijn B. Kater over Fabels en feiten over gezonde voeding, lezing georganiseerd door de afdeling Haifa.

- Prof. dr. Jacques Wallage over Kabinetsformaties: spel of bittere ernst?

Met veel dank aan de organisatoren en technische begeleiders: James Loewenstein, Chaya Brasz, Marion Levkovits, Ini Lederer, Eline Simcha en Chris Bonfeel! De lezingen zijn steeds te vinden en opnieuw te bekijken op de website van de Irgoen Olei Holland: www.ioh.co.il

Ons Jeruzalemse bestuurslid rabbijn Eliahoe Philipson heeft al een paar virtuele tochten opgespoord en georganiseerd. Zo hadden we een virtuele tocht in het kader van Chanoeka: "De oorlog van de Chashmonaiem om Jeruzalem: Chag Hachanoeka verteld door verhalen van de Chashmonaiem, van het begin van de opstand tegen de Grieken tot de bloeitijd van het koningshuis van de Chashmonaiem". Via archeologische opgravingen en aan de hand van kaarten kregen we een duidelijk beeld over dit tijdperk.

Wekelijks vindt de Tanach-sjioer met Chawa Dinner plaats en tot onze vreugde wordt ook deelgenomen door leden van buiten Jeruzalem. Leve de zoom!

We zijn telefonisch in contact met onze leden en initiëren van tijd tot tijd een telefoongesprek.

Goede gezondheid voor iedereen! Chag Pesach sameach en kasjeer,

Dini Goldschmidt

Het oversteken van de Rode Zee, Hans Jordaens (1590-1643)

Pioniers in de Polder

Het Joodse Werkdorp Nieuwesluis - Plek van Herinnering en Toekomst - 1933-2021

Joel Cahen – historicus // oud-directeur Joods Historisch Museum te Amsterdam

De afdeling Jeruzalem van de Irigoen Olei Holland nodigt u uit voor een ZOOM-lezing, 10-01-2021 om 19:00 uur Isr. tijd, 18:00 uur in NL

Kom binnen via uw eigen zoom-programma: Meeting ID: 498 847 6612 Of de link in bijgaande mail

GRONINGSE JODEN - GRUNNEGER JEUDEN: EEN APART SLAG VOLK

PROF. DR. WOUT J. VAN BEKKUM
RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

De Jeruzalemse afdeling van de Irigoen Olei Holland, nodigt u uit voor deze ZOOM-lezing op 8 november om 19:00 uur, isr. tijd.

Sjoel van Bourlange Oost-Groningen

Klik op deze ZOOM-link Of kom binnen via uw eigen zoom-programma: Meeting ID: 498 847 6612 Passcode: 6480

De Amsterdamse Jodenbuurt archeologisch belicht

Dr. Ranjith Jayasena // Archeoloog, werkzaam bij Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam, schreef een proefschrift over 'Graaf- en modderwerk.'

De afdeling Jeruzalem van de Irigoen Olei Holland nodigt u uit voor een ZOOM-lezing, 09-02-2021 om 19:00 uur Isr. tijd, 18:00 uur in NL

Kom binnen via uw eigen zoom-programma: Meeting ID: 498 847 6612 Of via de link in bijgaande mail

Het geheim van Hoogeveen >>> Joods onderwijs in Nederland 1860-1940

Dr. Henny van het Hoofd
Hoofd Afdeling Onderwijs, NIK. Zij schreef een proefschrift over de ontwikkeling van het Joods onderwijs in Nederland tussen 1860 en 1940

De Jeruzalemse afdeling van de Irigoen Olei Holland, nodigt u uit voor deze ZOOM-lezing, 6 december om 19:00 uur, Isr. tijd (18:00 in NL).

Kom binnen via uw eigen zoom-programma: Meeting ID: 498 847 6612 Passcode: 6480 Of via de link in de bijgaande mail

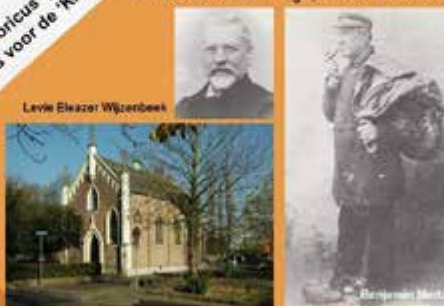
Culemborg in de Mediene

Opkomst, bloei en verval 1700-1940

Chaya Braez – historicus // Kreeg de eerste Hartog Beemprize voor de 'Kille van Kullenburg'

De afdeling Jeruzalem van de Irigoen Olei Holland nodigt u uit voor een ZOOM-lezing, 24-01-2021 om 19:00 uur Isr. tijd, 18:00 uur in NL

Levie Eliezer Wijzenbeek

Kom binnen via uw eigen zoom-programma: Meeting ID: 498 847 6612 Of de link in bijgaande mail

Jeugdverhalen over Joden

Dr. Ewoud Sanders // Taalhistoricus en publicist
Zoekt de geschiedenis achter woorden en uitdrukkingen

De afdeling Jeruzalem van de Irigoen Olei Holland nodigt u uit voor een ZOOM-lezing, 23-02-2021 om 19:00 uur Isr. tijd, 18:00 uur in NL

Kom binnen via uw eigen zoom-programma: Meeting ID: 498 847 6612 Of via de link in bijgaande mail

De afdeling Jeruzalem van de Irigoen Olei Holland nodigt u uit voor een ZOOM-lezing door **dr. Bart Wallet**

Universitair docent politieke en religieuze geschiedenis aan de Vrije Universiteit Amsterdam, en Joodse wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam

Onderwerp:

“Nederlands-Joodse diaspora”

informaties: "spel of bittere ernst?"

Zoomlezing door: **Prof. Martijn B. Katan**

emeritus hoogleraar voedingsleer aan de Vrije Universiteit Amsterdam

Op dinsdag, 22 December om 17:00 (Isr. tijd)

Onderwerp: "Fabels en feiten over gezonde voeding" inclusief praktische tips

<https://uioehb.zoom.us/j/8818476612>
Meeting ID: 498 847 6612

Save the date

De afdeling Jeruzalem van de Irigoen Olei Holland nodigt u uit voor een ZOOM-lezing met een bijzonder gastspreker

Prof. Dr. Jacques Wallage

Bezoen burgemeester van Groningen, oud-fractievoorzitter oud-stadsarchitect, wetenschappelijk directeur van de Universiteit van Groningen en nog veel meer.

Op dinsdag, 2 maart 2021 om 17:00 (Isr. tijd)

www.ijoh.nl/acties/

BETH JULIANA ► ALLEMAAL EEN PRIK!

בית יוליאנה
Beth Juliana

2020, wat voor een jaar was dat? Intensief was het zeker! In Beth Juliana hebben we dit jaar vooral geleerd om snel, creatief en flexibel te zijn. Toch zijn we wel heel erg blij dat we 2021 met een ander vooruitzicht tegemoet gaan. Nog even een kleine terugblik: al hunkerend naar de inenting kregen we net voor Chanoeka nog bezoek van de soefganiotbus van Roladin.

De ene soefgania was nog lekkerder en mooier dan de andere en we zijn enorm verwend, maar toch was de conclusie, dat de klassieke soefgania met jam de allerlekkerste is. Er was muziek, we dansten en even waren we helemaal niet bezig met de corona.

De Chanoekakaarsjes zijn elke avond samen – verdeeld in ‘capsulot’ – aangestoken en we organiseerden zelfs een mini-bazaar die we ‘Bazarona’ (bazaar+corona) noemden. Natuurlijk was dat niet de jaarlijkse Jad Davids bazaar met gasten van buiten af, maar alleen een ‘corona-proof’ bazaar voor onze eigen bewoners. Wel met de bekende speculaasjes, kroketten, falafels, lootjes en verkoop van handwerk en keramiek. Volgend jaar hopen we u allen weer te mogen verwelkomen!

Zo rond half december 2020 werd bekend dat wij als een van de eersten zouden worden gevaccineerd. Door verschillen in de berichtgeving was er best nog wat twijfel en spanning, niet alleen bij bewoners, maar ook bij teamleden die toch twijfelden of ze wel als eersten gevaccineerd wilden worden. Gelukkig, dankzij goede en betrouwbare voorlichting en de positieve berichten over al gevaccineerde mensen, begonnen bewoners en team zelfs enigszins uit te kijken naar

Foto: Ilana Manzur

Foto: Ita Vos

Foto: Ilana Manzur

Foto: Ilana Manzur

de dag van de inenting. Heel Beth Juliana is vervolgens – symbolisch genoeg – op 31 december gevaccineerd. Een betere manier om afscheid te nemen van 2020 kan ik me niet bedenken.

Die ochtend van donderdag 31 december kondigde zich aan als een feestelijke dag! Ballonnen en slogans hingen in de liften, de hoofdingang en de gang naar de grote zaal. In de grote Batya Cohen-zaal waren geweldige mensen van Magen David Adom er klaar voor om ons in te enten. Ten einde alles in goede banen te leiden en te voorkomen dat mensen te dicht bij elkaar zouden zitten, werd ons hele team ingezet. Meer dan 350 mensen inenten is geen kleinigheid. Iedereen die in Beth Juliana woont, werkt of om andere redenen in Beth Juliana komt, kreeg de prik.

Eerst waren de bewoners aan de beurt. Telkens zijn kleine groepjes bewoners gevraagd om op hun beurt

te komen wachten op een daartoe aangewezen plek tot ze een voor een op naam werden opgeroepen. Met drie vaccinatieposten ging het behoorlijk vlot. Na de inenting moesten de bewoners nog twintig minuten wachten in een speciaal gecreëerde koffieruimte waar ze wat konden drinken met heerlijke chocolademousse met slagroom erbij! Na die twintig minuten gingen ze weer naar hun woning. 's Middags was het personeel aan de beurt.

Alles verliep soepel en in perfecte sfeer. We kregen de mensen zelfs met wat humor van te voren aan het lachen: de bewoners houden wel van een grapje! Nu kijken we reikhalzend uit naar de tijd waarin we terug kunnen gaan naar het pre-corona-leven in Beth Juliana. Natuurlijk zal dat niet in een keer gebeuren, maar stapsgewijs komen we er wel. Hoe dan ook, het gaat de goede kant op!

Ita Vos

BETH JOLES ► OPTIMISME

Het nieuwe jaar 2021 heeft zich met een zekere hoop bij ons aangediend. Zoals veel burgers van boven de 60, hebben ook de bewoners in Beth Joles op 30 december hun eerste inenting ontvangen. Drie weken daarna is de tweede vaccinatie gevolgd en nog een week later kregen we ons groene paspoort.

De hele organisatie door Magen David Adom was ongelooflijk goed: vriendelijk en effectief. Ook de corona-onderzoeken iedere week – voor het personeel en vaak ook voor de bewoners – gaven een gevoel van zekerheid, voor zover het in de handen lag van de leiding en binnen de verantwoordelijkheid viel van de bewoners en het personeel. Natuurlijk moesten verschillende bewoners geïsoleerd op hun kamer wachten op de resultaten van de corona-onderzoeken. Gelukkig is het huis nu weer corona- en isolatievrij. De mondkapjes gebruiken we trouw.

Als u deze regels leest lijkt het allemaal zo normaal, maar dachten we zo ook een jaar geleden? Neem alleen al (met

alle moeilijkheden van deze periode) het feit dat over de hele wereld wetenschappelijk werd samengewerkt om aardbewoners te redden, om de pandemie te overwinnen.

Judith en Gideon Millul na de inenting

Wat een succes in zo'n korte tijd! En van macro naar micro: het enorme vrijwilligerswerk voor oud en jong heeft het zijne ertoe bijgedragen om het dagelijkse leven zo draaglijk mogelijk te maken. Ook in Beth Joles was de vraag: "Hoe kan ieder zijn steentje bijdragen om deze epidemie te boven te komen?" Graag noemen we hier de voorbeeldige samenwerking met de directie, ook als het minder makkelijk was. Als voorbeeld noemen we een buiten opgezette pergola om onze kinderen en kleinkinderen daar te kunnen ontvangen, soms met slecht weer.

Directeur Chaim Birnbaum hield vast aan de strenge regels die zeer belangrijk waren in deze dagen. De vaste bewoners bleven hun taallessen geven, andere bewoners namen de leiding van de gymlessen over. Ook

Barend van Delft

Barend van Delft

de spelmiddagen zijn gecontinueerd door huisgenoten; onze muziekmiddagen konden doorgaan. Chanoeka hebben we zo goed als mogelijk gevierd, oliebolletjes en zang zorgden voor de sfeer. Het koor van Beth Joles, andere koren en ook Sassi Keshet met zijn vrouw Yona Eliaan kwamen samen met ons dit feest vieren. Ieder jaar krijgen alle vrijwilligers van buiten en van het huis warme dankwoorden en een cyclus voor hun speciale bijdrage gedurende het hele jaar.

Bob Vermeer

De overgang naar 2021 is door bewoners met voordrachten, zang en een quiz over het jaar 2020 in Beth Joles gemarkeerd. Voor het personeel, met aandacht voor de speciale behoeften van de bewoners, was niets te veel. In zulke tijden is de uitdrukking 'Beth Joles-familie' geen cliché.

Tot ons leedwezen verlieten ons enkele bewoners door ziektes, niet door corona: Rina Barzilai z"l, Bob Vermeer z"l en Barend van Delft z"l, allen oud Nederlanders. Bob heeft jaren in BJ gewerkt en zijn oog voor kunst is in het hele huis te herkennen. Zijn schilderijen geven de Hollandse sfeer weer van de klassieke kunst, zoals hij dat in Nederland heeft geleerd. Ook in het bestuur heeft hij zijn deel bijgedragen. Barend had ook de laatste jaren veel geschilderd en heeft samen met Bob een wekelijkse cursus voor de bewoners gegeven; Rina was actief in het dagelijkse leven. Alle drie hebben ze op hun eigen manier een specifieke bijdrage aan ons huis geleverd.

We hopen van harte dat op het moment dat deze Aleh digitaal of in de brievenbus arriveert, ons dagelijks leven zich weer op de oude manier voortzet. Misschien zijn we daarmee wat te optimistisch, maar bij het schrijven van dit verslag nadert het Poeriemfeest en dat brengt als altijd deze optimistische stemming met zich mee!

Gila en Judith

Bob Vermeer

Ingezonden brief:

December 2020

Beste Chaya en overige redactieleden,

Op de eerste plaats wil ik jullie een compliment maken voor de Aleh.

Kol Hakawod! Jullie zijn erin geslaagd om de Aleh naar mijn gevoel weer het visitekaartje van de IOH te maken, een magazine, waar we weer naar uit kijken!

Verder heb ik een verzoek/voorstel aan jullie: noem svp het Pesachnummer/Jom Ha'atsmaoetnummer en niet Sjoanummer. Pesach (Chag hacheroet) en Jom Ha'atsmaoet gaat prima samen. Vele leden willen die Sjoaverhalen helemaal niet lezen en anderen leggen die Aleh naast zich neer omdat men niets van de Sjoa wil horen. Het zijn ieder jaar weer dezelfde personen, die erover schrijven. IOH-leden hoeven niet aan de Sjoa herinnerd te worden; velen dragen dagelijks de littekens met zich mee.

Uit al die ellende is onze staat geboren. Is het dan niet veel positiever om daarover te schrijven? Vele Nederlanders hebben hun steentje bijgedragen, anderen hebben helaas hun leven gegeven aan de staat Israel. Naar mijn gevoel moet de redactie daar bij stil staan en minder aan de Sjoa, die niemand ooit zal vergeten.

Chomer lemachshava? Het allerbeste en veel succes met alles.

Jetty Rosner

Antwoord van de redactie:

22 dec. 2020

Beste Jetty,

Hartelijk dank voor je brief met complimenten voor de Aleh en voor je positieve benadering in de kritiek, die je ook hebt. Je vertegenwoordigt ongetwijfeld een deel van onze lezers.

Wij hebben je mening in onze redactievergadering besproken. Wij zijn het er allemaal over eens, dat we het Pesachnummer niet langer 'tevens Sjoanummer' zullen noemen. Tijdens de AV van de afgelopen jaren wezen we er herhaaldelijk op dat we graag artikelen zullen plaatsen over Jom Ha'atsmaoet, maar wij zijn een blad van de leden en als de leden er nooit over schrijven, krijgt het geen aandacht. Tot nu toe willen heel wat mensen juist nog wel over de Sjoa schrijven.

Het Pesachnummer wordt daarom niet automatisch 'tevens Jom Ha'atsmaoetnummer'. We besloten echter wel om de Sjoa als onderwerp beter te integreren en in beperkte mate over het jaar te spreiden, zodat het niet meer uitsluitend in dat ene nummer terecht komt. We doen ons best een oplossing te vinden voor grotere aandacht voor Onafhankelijkheidsdag.

Vriendelijke groet,

Namens de Aleh-redactie

*Bart Berman
Chaya Brasz*

Jad Davids יד דוידס
The Joseph Zvi Davids Welfare Fund Ltd.

JAD DAVIDS BESTAAT 60 JAAR!

Tijdens een Buitengewone Algemene Vergadering eind oktober werd Jitzchak Alster unaniem als voorzitter van Jad Davids gekozen. Jitzchak volgt David Eisenmann op, die was afgetreden.

Maandelijks vergadert het fonds dmv. Zoom en proberen wij zo veel mogelijk ons werk voort te zetten en de behoevenden in onze Nederlandse Kehilla te steunen. Ondanks de corona besloot Beth Juliana toch een bazar te organiseren voor haar bewoners, die zij "bazona" noemde. Jad Davids dankt hen ook langs deze weg voor hun steun en bijzondere initiatief. Ook de "tafel" is in Beth Juliana weer actief, uiteraard in de coronatijd alleen voor de bewoners, maar alle kleine beetjes helpen en wij zijn de vrijwilligers, die dit mogelijk maken, heel dankbaar. De tafel is actief iedere eerste dinsdag van de maand.

Met Pesach in het vooruitzicht proberen wij zoveel mogelijk hulp te verlenen aan diegenen, die een extraatje nodig hebben, zodat ook zij van de matzot en alles wat erbij hoort kunnen genieten.

Wij hopen, dat u ons niet vergeet met Pesach en wensen u allen een gezellige en gezonde Pesach toe.

Bestuur Jad Davids

OORKONDEN

Zilveren oorkonde

David Eisenmann tgv 80^e verjaardag

UW GELD DIENT EEN GOED DOEL!!!

Voor speciale gelegenheden

Oorkonden	vanaf 100 NIS
Zilveren	vanaf 500 NIS
Gouden	vanaf 1,000 NIS

Elke woensdagochtend in Beth Juliana

Een grote collectie artikelen, zoals sieraden, cadeautjes voor de kleinkinderen enz.
Aantrekkelijke prijzen te kust en te keur.

De opbrengst gaat naar Jad Davids. Vele kleintjes maken één grote... en u verblijdt de ontvanger.

**Voor oorkonden van Jad Davids kunt u zich wenden tot:
03-6775174, bij geen gehoor graag een bericht achterlaten.**

**Bankrekening Jad Davids: 215200/95, Bank Leumi Ra'anana, snif 942.
Graag met vermelding van naam en adres (voor de kwitantie).**

DE SJOA HEEFT MIJN JEUGD GESTOLEN; COVID-19 STEELT MIJN OUDE DAG

door **Toby Levy***

uit de New York Times
van 3 januari 2021

OVERPEINZINGEN VAN EEN SJOA-OVERLEVENDE
OVER DE BETEKENIS VAN HET DOORSTAAN VAN DE
HUIDIGE PANDEMIE

Dezer dagen verveel ik me een beetje. De strandboulevard redt mijn leven. Ik woon daar twee huizenblokken vandaan. Ik kan naar Coney Island wandelen als ik dat wil. Daar kan ik alleen naar toe. Ik heb daar een paar vrienden. Wij speelden daar eens in de week canasta. Maar toen de Covid kwam, stond mijn dochter erop: "Je kunt niet samen in één kamer zitten!" Dus telefoneren we met elkaar. Ik lees. De kleinkinderen nemen contact op per Zoom. Ik geef ook wat lezingen per Zoom in het Museum for Jewish Heritage.

helpt mij goed. Ik probeer het niet op te geven. Maar wat me neerslachtig maakt, is dat ik een jaar verlies. En dat hindert me erg. Ik ben 87 jaar oud en ik heb bijna een vol jaar verloren. Ik doe alles wat ik kan om verbonden te blijven, om van nut te zijn. Dus zelfs nu, middenin de corona, vertel ik mijn verhaal op scholen en voor groepen die het museum voor me organiseert per Zoom.

Dit is mijn verhaal: ik ben geboren in 1933 in een klein stadje, dat Chodorow heet – nu Khodoriv – zo'n dertig minuten per auto van Lvov – tegenwoordig Lviv – in wat vroeger Polen was en nu Oekraïne. Wij woonden in het centrum van de stad. Eerst kwamen de Russen, en in 1941 de Duitsers. In 1942 werd het tijd onder te duiken. Wij vonden een plek op de hoofdstraat, waar een tuin met een schuur was, zo klein dat we als haringen in een ton waren samengepakt, zonder ramen. Na een tijdje bouwden ze een klein raampje, zodat de kinderen naar buiten konden kijken. Zo brachten we de laatste twee jaar van de oorlog door. Het was een wonder dat we het overleefden.

Dus toen het coronavirus kwam dacht ik: ik ben een wonder; ik overleef dit, ik moet het overleven. In de oorlog wisten we niet wat de dag van morgen zou brengen. We hadden geen vrijheid. Ik kon niet hardop spreken, niet

lachen en niet huilen. Maar nu kan ik de vrijheid voelen. Ik ga bij het raam zitten en kijk naar buiten, Het eerste wat ik's ochtends doe is naar buiten kijken en de wereld zien. Ik leef. Ik heb te eten. Ik loop naar buiten. Ik wandel rond. Ik winkel een beetje. En ik realiseer me dat niemand me wil vermoorden. Dus ik lees een beetje, ik kook. Ik winkel. Ik leerde de computer te gebruiken. Ik puzzel.

Toch voel ik soms dat er iets ontbreekt. Een heel jaar is voorbij. Ik ben mijn jeugd verloren, ik was nooit een zorgeloze adolescent. En nu, op mijn oude dag, verkort dit mijn leven met een jaar. En er zijn niet zo veel jaren meer over. De manier waarop we dit jaar hebben moeten leven betekent dat ik veel gelegenheid om lezingen te houden heb gemist, om meer mensen mijn verhaal te vertellen die kunnen zien dat de Sjoa een werkelijk mens overkwam, die vandaag voor ze staat. Dat is belangrijk. Ik ben ongerust dat ik niet meer in de conditie ben van een jaar geleden. Toen dit in maart begon, vertrok een van mijn kleinkinderen die in New Jersey woont naar Maine, met zijn vrouw, en kon niet meer langs komen. Ze hebben nu een baby en die heb ik alleen maar op Zoom gezien. Dit kind zal me nooit leren kennen. Dat is een verlies.

Sommige dingen die ik mis zijn zo eenvoudig. Ik heb een vriend die ik ken uit sjoel. We maakten soms tochtjes, zo mogelijk per auto. Wat in ons hoofd opkwam! Ik zou wel naar Florida willen. Misschien zelfs naar Israël, voor een paar weken. Maar niet nu. Dus dit verkort mijn leven weer. Dat is mijn ernstigste klacht.

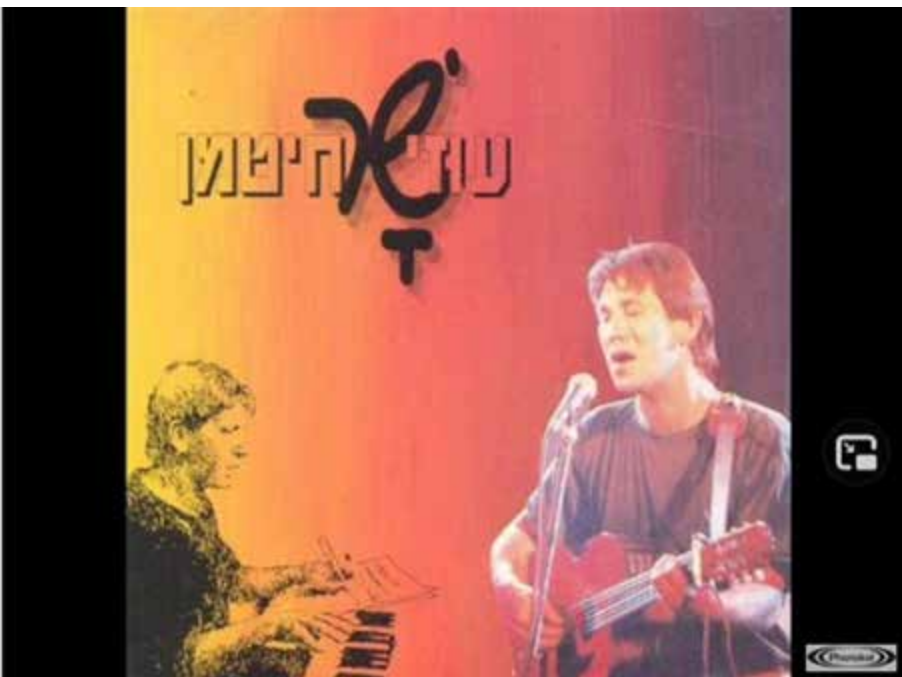
Ik begrijp de angst van de mensen. En ik begrijp, dat je moet oppassen. Maar er is geen vergelijking mogelijk tussen de zorg om het coronavirus en de doodsangst die ik voelde, toen ik een kind was. Dat was een vrees zonder grenzen. Dit gaat over en ik maak al plannen waar ik het eerste heen ga, wat ik het eerst ga doen, als dit voorbij is.

*De schrijfster, Toby Levy, is gepensioneerd accountant en vrijwilliger-docent bij het Museum of Jewish Heritage.

(Met dank aan Simon Shalish die dit artikel onder onze aandacht bracht en Eldad Kisch voor de vertaling).

tekening: Marcel van der Drift

אנחנו נשארים בארץ
Wij blijven in het land!

De bekende creatie van Uzi Chietman

[https://www.youtube.com/
watch?v=pX9sKx7Ld0g](https://www.youtube.com/watch?v=pX9sKx7Ld0g)

Na enige jaren, waarin ik bezig was met gezegden en uitdrukkingen in het modern Ivriet, die hun oorsprong in het bijbels Hebreeuws hebben, gaan we nu een kijkje nemen in nog steeds gebruikelijke uitdrukkingen uit de rabbijnse literatuur. Dit is maar een proefje van de enorme schat aan gezegden, die in deze literatuur zowel in het Hebreeuws als in het Aramees voorkomen.

אליה וקוץ בה

Alja is de vetstaart van een schaap. Voordat ze geschoren worden, vangen de schapen met hun dikke vacht nog wel eens doornen op. Zo'n doorn blijft wel eens in de vetstaart 'alja' steken. Met dit gezegde bedoelt men een voordelige situatie, waarin een (niet zichtbaar) nadeel schuilt.

בטל בשישים

Een zeer kleine hoeveelheid in een veel grotere substantie die geen effect op de grote massa heeft. Komt van de rituele kookwetten. Een zeer kleine hoeveelheid melk in een grote hoeveelheid van vlees in een pan. Dit heeft geen effect als de melk maar een zestigste deel van het vlees is. Het gerecht blijft koosjer! Toepasselijk voor situaties waarin een kleine minderheid geen effect heeft op een grote meerderheid.

בכייה לדורות

Een onomkeerbare fout. Letterlijk: Geween voor generaties, je zult er je hele leven om treuren – en ook je nakomelingen. Iets dat niet goed te maken valt. Volgens de Agada (legende) werd de nacht nadat de verspieters (Numeri 15) terugkwamen van hun missie in het land Kana'an, met een boodschap over de onmogelijkheid om het land te veroveren, een nacht van rouw. Het was de nacht van Tisj'a Be'av, die sinds toen een nacht van diepe treurnis gebleven is.

בעין יפה

Zeer vrijgevig. De filantroop werd verzocht een behoorlijke bijdrage te geven en niet zo krenterig te doneren. Letterlijk 'mooi oog'; dit gezegde heeft echter niets met mooie of lelijke ogen te maken. Het is afgeleid van de gift 'teroema' die geen bepaalde hoeveelheid vereist, dus kan men ook meer geven dan het gemiddelde. Een tweede betekenis is 'met goedkeuring, met instemming'.

בפה מלא

Letterlijk met een volle mond. Figuurlijk iets wat je makkelijk en eerlijk toegeeft of goedkeurt, zonder er doekjes om te winden, ook in het Nederlands 'volmondig'.

ברכה לבטלה

Een goede daad die op niets uitloopt en eigenlijk overbodig was. Het gaat oorspronkelijk om een zegenspreuk die onnodig uitgesproken wordt, bijvoorbeeld voor een spijsgeuit, die uiteindelijk niet gebruikt wordt.

העלה חרס בידו

Een groot fiasco, een mislukking, na een grote inzet. Hij heeft zich enorm ingespannen, maar er is niets van terecht gekomen. Letterlijk: hij is in diep water gedoken en heeft maar een scherf aardewerk gevonden (in zijn hand). Dit gezegde is niet toepasselijk voor archaeologen, want zij zijn juist blij met zo'n scherf.

העלה חרס בידו

טלית שכולה תכלת

Een taliet die geheel lichtblauw is en niet alleen één van de schouwdraden, de tsietsiet (die zijn van witte wol plus één lichtblauw gekleurde wollen draad). Een volmaakt persoon waar geen smet aan zit, maar het wordt meestal gebruikt in het negatium: hij of zij is geen 'taliet sjekoela techelet'. Dat wil zeggen: zij hebben wel wat op hun kerfstok.

כל דכפין

Iedereen, Jan en alleman. De letterlijke vertaling vanuit het Aramees is 'wie honger heeft', het woord Kafan betekent honger. Dit is afkomstig uit de Hagada voor Pesach, 'wie honger heeft – schuift aan om te eten!' Nu geldt dit gezegde voor: wie maar wil, voor iedereen die zin heeft.

לא מדובשך ולא מעוקצך

Dit zegt men tegen de bij! Niet van je honing en niet van je steek. Dewasj = honing, okets = steek. Nu wordt het gebruikt voor: Ik heb je niet nodig, ik wil niet profiteren van je voordelen en ook niet lijden onder je (onvermijdelijke) nadelen.

מיטת סדום

De strafbepalingen van Sodom zijn bekend uit de Agada (legenden). Als iemand betrappt werd op gastvrijheid, wat een grote overtreding was in Sodom, werd hij of zijn gast in een te groot of te klein bed geplaatst. Was het bed te groot, dan werd de gast uitgerekt tot hij in het bed paste. Was het bed te klein voor de maten van onze arme toerist, dan kunt u zich voorstellen wat er gebeurde. Dit gezegde is toegepast op een situatie waarin de behoeften veel groter zijn dan de voorzieningen.

נכנס יין - יצא סוד

Gematria is de kunst om met de numerieke waarde van Hebreeuwse letters te 'spelen'. Nu is de numerieke waarde van wijn = jajin 70 en van sod = geheim ook 70. Wijn erin – geheim eruit, ter attentie van onze alcoholiefhebbers, die geheimen verbergen.

על רגל אחת

Op één voet staand, iets wat men zeer snel en soms oppervlakkig doet. "Leer me de hele Tora even – zei iemand tegen de geleerde Sjammai – terwijl ik op één voet sta". Sjammai duwde hem ongeduldig weg. Toen ging die man naar Hillel, een andere geleerde die geduldiger was en die antwoordde: "Wat jij haat, doe het nooit iemand anders aan, dit is het essentie van de Tora en voor de rest, ga en leer het zelf." Een vroege voorloper van Kant.

פכים קטנים

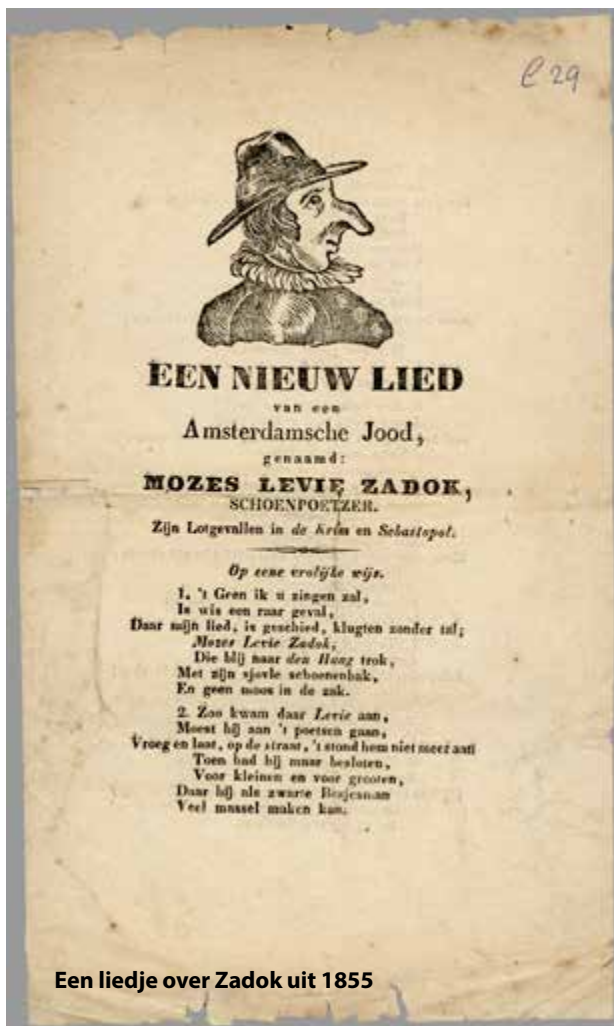
Kleine kruikjes; het gaat om kleine, schijnbaar onbelangrijke zaken, die toch niet verwaarloosd mogen worden. Nu meer bedoeld voor kleine, minder belangrijke aardigheden of anecdotes. Toen onze voorvader Jacob zijn hele familie over de rivier Jabok had gebracht, ging hij – volgens de legende – nog even de kleine vergeten kruikjes halen. Kruimels zijn immers ook brood.

LACHEN OM LEVIE

KOMISCH BEDOELD ANTISEMITISME

door Ewoud Sanders

Met grapjes over andere bevolkingsgroepen begeef je je op glad ijs. Soms is vooral achteraf te zien dat iets écht te ver ging. Bijvoorbeeld in de humoristisch bedoelde werken van Jan Schenkman: enorm populair, flink antisemitisch.

Een liedje over Zadok uit 1855

Laat ik beginnen met een bekentenis. In mijn puberteit, halverwege de jaren zeventig, vond ik het grappig om af en toe nep-Surinaams te praten. Er kwamen toen, in verband met de onafhankelijkheid van Suriname, opeens veel Surinamers naar Nederland en dus hoorde je hun zangerige, fraaie uitspraak van het Nederlands vaker dan daarvoor. We bakten er niks van, mijn vrienden en ik, maar we deden het en hadden er lol om.

Lachen om of spotten met uitspraak die afwijkt van wat je gewend bent, is waarschijnlijk zo oud als het Nederlands zelf. Stadsmensen die lachen om plattelanders, armen die spotten met de kaktaal van de rijken, enzovoorts. Meestal wordt er niet veel kwaads mee bedoeld, maar soms zit er wel degelijk venijn bij. Dan wordt er niet alleen gegniffeld om een afwijkende uitspraak, maar liften er allerlei vooroordelen mee. Over hoe dom boertjes van buiten zijn, hoe zuunig Zeeuwen en hoe 'raar' Chinezen ("pinda, pinda, lekka, lekka"). Je kunt je verwonderen of zelfs (plaatsvervangend) schamen over dit soort flauwigheden, zoals ik met enige gêne terugkijk op mijn nep-Surinaams.

SAM EN MOOS

Wat we ons nu bijna niet meer kunnen voorstellen, is dat Nederlanders het lange tijd heel amusant vonden om op een malle manier Joden na te praten. Veel oudere lezers zullen zich Max Tilleur (1909-1990) herinneren, een Joodse komiek die beroemd werd met onder meer Sam-en-Moos-moppen. Hij vertelde die met wat toen nog door menigeen werd herkend als een typisch Joods accent. Een beetje lispelend en zangerig en dik aangezet.

Tilleur was zelf Joods en dat gaf hem een vrijbrief om op die manier grapjes te maken. De ongeschreven regel is immers: iemand van buiten mag geen grapjes maken over de groep, want dat is discriminatie, maar iemand uit de groep mag dat wel, want dan is het zelfspot. Tilleurs werk werd in Joods Nederland steeds minder gewaardeerd, en hij was de laatste die hier succes mee had.

Levie Zadok koekplank 1855

De éérste humorist die landelijk succes had met het bespotten van Joden en het Joods-Nederlands, was de Amsterdamse onderwijzer en veelschrijver Jan Schenkman (1806-1863). Met Kerst 1854 gaf Schenkman, tevens de bedenker van Zwarte Piet en schrijver van het lied 'Zie ginds komt de stoomboot', een pamflet uit waarin hij het fictieve personage Levie Mozes Zadok opvoert. Het gaat zogenaamd om een brief van deze staatarme schoenpoetser aan zijn moeder.

GRAANTJE MEEPIKKEN

Schenkman's pamflet was onverwacht een ongekend succes. Binnen twee weken werden er elfduizend exemplaren van verkocht. Dit schudde andere uitgevers wakker, die een graantje wilden meepikken. Er verschenen Zadok-liederen, Zadok-gedichten en Zadok-tekeningen, en binnen een paar maanden waren er in heel Nederland zestien Zadok-uitgaven op de markt, waarvan ruim 54.000 exemplaren werden verkocht – een enorme verspreiding.

Sterker: Schenkman zette dit genre (brief van een fictief Joods personage aan het thuisfront) hiermee definitief op de kaart. Het voordragen van dergelijke brieven, dan wel van sketches of liederen in nep-Joods dialect, bleef zeker tot in de jaren dertig van de twintigste eeuw een geliefd tijdverdrijf. Het kwam in alle rangen en standen voor en ging soms gepaard met een verkleedpartij: grote nepneus op en oude kleren aan. Onder de toehoorders werden blaadjes uitgedeeld met liedjes in het nep-Joods, om mee te zingen. In totaal zijn er, uit de periode 1854-1930, zo'n honderd van dit soort sketches en liedjes bekend. Inhoudelijk vertonen ze veel overeenkomsten. De hoofdpersoon is meestal een arme Joodse straathandelaar die zijn goederen of diensten probeert te slijten. Tussendoor maakt hij of zij grapjes over actuele politiek.

KRIJG DE KOORTS

Om Joden te bespotten worden enkele vaste ingrediënten door elkaar gehusseld. Zo wordt er gespot met Joodse voor- en achternamen. De mannen heten meestal Bram, Isaac, Levie, Lijpie, Mozes, Nathan of Sam; de vrouwen Racheltje, Saartje of Roosje. De hilariteit zal zijn verhoogd door de combinatie met ongewone achternamen. Te denken valt aan Levie Glasslijper, Lijpie Smoel, Moses en Vogeltje Voddemand en Nathan Zierkool.

In de teksten vind je woorden, uitroepen, uitdrukkingen en grammaticale constructies die als typisch Joods werden beschouwd. Tamelijk standaard zijn woorden als gojim ('niet-Joden'), massematten ('handel, negotie'), memmele ('moeder'), moos ('geld') en sjofel ('armoedig'). Je vindt er uitroepen als attenoje ('mijn Heer!'), nah ('nou ja') en begotje ('bij God!'). Plus de zegenwens blijf gezond en de verwensing krijg de koorts. De Joodse 'tongval' wordt meestal weergegeven door de letter h aan een woord toe te voegen en door bepaalde klinkers (i en e) en medeklinkers (p, t, k) te vervangen. Zo wordt 'Ik ben' tot 'Hik bin.' Tot slot grossieren deze teksten in grammaticale constructies die als typisch Joods-Nederlands werden beschouwd. Eén voorbeeld: "Ik zal je zeggen hoe as het komt dat ik je niet bin kommen staan eerder te schrijven." Voor de goede orde: halverwege de negentiende eeuw was Jiddisch onder veel Joden de dagelijkse voertaal. Nederlands was hun tweede taal.

POLITIEK INCORRECT

Veel Joden leefden indertijd in grote armoede. Ook dat is in de Zadok-brieven een onderwerp van spot. In een van de voordrachten is Levies moeder zó arm dat zij Levies

Levie Mozes Zadok, zoals te vinden in Jan Schenkman's Tweede belangrijke brief (1855)

ongefrankeerde brief niet wil accepteren: "Over wat denk je wel! Denk je as je memmele der geld op den rig groeit." Er wordt soms gespot met de Joodse traditie om kleren te scheuren als teken van rouw, met orthodoxe vrouwen die een pruik dragen en met de gewoonte om op zaterdag een 'sjabbesmeid' in te huren om vuur aan te steken. Maar het vaakst worden twee karaktereigenschappen bespot die lang als typisch Joods werden beschouwd: lafheid en ondernemerszin.

Dat laatste beeld is zó sterk dat het woord jood in het Nederlands onder meer de betekenissen 'uitdrager' en 'al te handige, gewiekste zakenman' heeft gekregen – definities die inmiddels in de Dikke Van Dale zijn voorzien van het label 'beledigend'. In vrijwel alle teksten in nep- Joods dialect wordt dit klassieke vooroordeel uitgevent. De personages willen doorlopend 'toffe massematte' maken, goede handel drijven, dan wel 'sjacheren'.

Ik vermoed dat veel lezers inmiddels dezelfde ervaring hebben als ik toen ik deze uitgaven bestudeerde:

dit is politiek incorrect in de overtreffende trap, dit schuurt, dit kan écht niet. Ook toen zullen veel mensen hebben gedacht of beweerd: we bedoelen er niks kwaads mee, het is gewoon grappig bedoeld – argumenten die je tegenwoordig vaak hoort in de discussie over die andere creatie van Jan Schenkman: Zwarte Piet. Toch zie je dat steeds meer mensen met enige schaamte op die traditie terugkijken, zoals op de stereotypering van alle minderheden.

Dit artikel verscheen eerder in het tijdschrift Onze Taal. Dr. Ewoud Sanders is taalhistoricus en journalist. Voor meer informatie over dit onderwerp, zie zijn recent verschenen boekje: Lachen om Levie. Komisch bedoeld antisemitisme (1830-1930), Walburg Pers, € 15-

TAPOEACH CHINANI – SAPPHO'S APPEL?

door Channa Kistemaker

in De Vrijdagavond* van 28 januari 2021

Kijk, die boom!

*Hoe de wind kroelt door zijn takken
en zijn bladeren kust.*

*Daar in 't park
plukt mijn schoonheid zich een appel,
lacht haar tanden bloot.*

*Hmm, mocht ik een keer die boom zijn
en mijn lief de wind!*

*Ooit plukt zij mij als een appel,
blozend mooi.*

*Ach, wanneer breekt toch de dag aan
en zeg ik het haar:*

*“Kom, mijn lief, kom nu maar dwalen
in mijn tuin”*

Dit is een tamelijk vrije vertaling, bedoeld om het te kunnen zingen op die prachtige melodie van Joseph Hadar. Het lieflijke eindrijm van het Hebreeuwse origineel heb ik helaas niet mee kunnen nemen. Vergeet dus niet op de YouTube link te klikken. https://www.youtube.com/watch?v=zIBmZGu6yAQ&feature=emb_title

Het leuke van dit gedicht, van Moshe Dor, is dat het 'lyrisch ik' niet verradt of hij een man is of zij een vrouw. Dat is heel moeilijk in het Hebreeuws, dat volgens mijn leraar Yaniv Hagbi een 'seksistische taal' is. Zodra je zegt dat je iets doet, geef je je eigen gender al weg. Zo zijn er vier manieren om te zeggen: 'Ik hou van jou.'

ani ohev otach – ik hou van jou (een man van een vrouw)

ani ohev otcha – ik hou van jou (een man van een man)

ani ohevet otcha – ik hou van jou (een vrouw van een man)

ani ohevet otach – ik hou van jou (een vrouw van een vrouw)

De truc is zorgvuldig elk werkwoord in de eerste persoon tegenwoordige tijd te vermijden en jezelf niet in zelfstandige of bijvoeglijke naamwoorden te hullen. Niets doen, alleen verlangen. En de blik van de lezer richten op het voorwerp van je verlangen.

Toen Moshe Dor het schreef, was hij wellicht die stille aanbieder. Wanneer Yehudith Ravitz het zingt is zij het: de man op de cover van het nummer is namelijk haar broer. Haar geliefde is een vrouw.

*De Vrijdagavond is een nieuwe online krant in Nederland. <https://devrijdagavond.com>

OISTERWIJK

DE ONBEKENDE PLAATS VAN MIJN JEUGD

Paf van verbazing ontdekte ik het artikel over Oisterwijk, geschreven door Chaya Brasz in het decembernummer (2020) van Aleh. Nog nooit was dit Brabantse dorp ergens in Israël genoemd. Als men mij hier vroeg waar ik gewoond heb voor mijn Alia zei ik meestal: "In een kleine plaats in het Zuiden van het land, waar in mijn jaren al geen kehilla meer bestond en daardoor was het niet zo bekend."

Ik ben geboren in 1938 in Leeuwarden waar mijn moeder, mijn vader en zijn ouders, de Van der Heijdens, toen woonden. Mijn moeder kwam uit Meppel; ze trouwden in 1933. Alle Joden daar behoorden tot de Joodse gemeente, maar mijn familie was toen al volledig geassimileerd. Een klein schoenbedrijf – begonnen door mijn grootvader en zijn broer – moest worden overgenomen door de zonen, d.w.z. mijn vader en zijn neef. Zij zagen een betere toekomst voor zo'n bedrijf in het Zuiden van Nederland en besloten naar Oisterwijk te verhuizen, hetgeen gebeurde in 1938 toen ik nog een baby was. De fabriek heette 'Vedeha' en produceerde alleen herenschoenen. Dit was een grote omwenteling in het bestaan van mijn ouders. De mentaliteit van de Noorderlingen was heel verschillend van de Zuid-Nederlanders. In Friesland was het protestantisme overwegend, in het Brabant van die jaren was iedereen katholiek.

Leeuwarden was een provinciehoofdstad, Oisterwijk was een dorp, omringd door een prachtig beschermd natuurgebied van bossen en vennen. 's Zomers kwamen stadsmensen in de vele pensions logeren om van de natuur te genieten. Er waren allerlei kleine schoenfabrieken en ook de nodige kleine en grotere boerderijen die bijdroegen tot een zekere welvaart. Geassimileerd of niet, ook voor ons werd in 1942 in dit rustige kleine Brabantse dorp de situatie te gevaarlijk en in die zomer doken wij onder; de details hiervan behoren niet in dit verhaal. Ons gezin overleefde deze donkere periode. Van 1945-1959 woonde ik weer in Oisterwijk. Ik kwam aan het eind van de tweede klas op een hele kleine openbare school terecht, die in de volksmond de 'protestantse school' heette, alleen omdat iedereen die

Burgemeester
Hans Janssen
naast de
onthulde
plaquette aan
de muur rond
de voormalige
synagoge.
Foto: Mathijs
Welters.

niet katholiek was daar heen ging. Geen enkel kind vroeg mij ooit waar ik die drie jaar daarvoor gewoond had. Van 1949-1955 ging ik naar het Stedelijk Gymnasium in Den Bosch, zo ontweken we de zwaar katholieke invloed, maar de mogelijkheid van een Joodse jeugdbeweging of Joodse les ontbrak volkomen.

Toch heb ik de beste herinneringen aan die naoorlogse tijd. 's Zomers zwommen we in een natuurswembad in ijskoud water; 's winters, als het genoeg gevoren had, schaatsten we op een van de vennen. We hadden een comfortabel huis, met vaak logees uit de stad en we maakten vele wandelingen door de bossen en natuurlijk ook fietstochten. Net als Rob Heiden Heimer had ik geen idee dat hier ooit een kehilla had bestaan. De prachtige Joodse begraafplaats was ons wel bekend en door een oom die ook Van der Heijden heette, werd beweerd dat daar vele voorouders van ons begraven liggen.

Nu woon ik al zestig jaar in Israël en heb nog steeds een warme plek in mijn hart voor Oisterwijk. Dat heeft zich geuit in menig vakantiereisje met mijn echtgenoot, met kinderen en kleinkinderen, t.g.v. een bar of bat mitzwa etc., maar vaak kon ik niets aan de kleinkinderen meegeven dat op mijn Joodse achtergrond wees. Ook kon ik nooit een reactie van herkenning krijgen zelfs niet van de ex-Nederlanders hier, als ze me vroegen waar ik precies gewoond had, zo'n plaats telde gewoon niet mee.

Ik voel na het lezen van Chaya's artikel dat er toch een reden bestond dat mijn familie juist daar gewoond heeft, dat mijn ouders als overlevenden daar op een natuurlijke manier gestorven zijn en dat mijn zuster en ik op Alia naar Israël zijn gekomen. Dus hoeven wij geen struikelstenen te leggen, maar als ik nog een keer de kans zie om naar Nederland te vliegen zal ik weer naar Oisterwijk gaan en de plaquette van de omgekomen Joden bezoeken, zelfs al waren die geen familieleden van ons.

Rita Jacobs-van der Heijden

Naschrift van de Aleh-redactie: Op Beeldbank Oisterwijk staat een filmpje uit 1960 over de fabriek: <https://beeldbankoisterwijk.nl/videos/vedeha-schoenfabriek-oisterwijk/>

DE TWEEDE REDACTEUR VAN TIKVAT ISRAËL IN 1945

In het vorige nummer van Aleh lieten we bijgaande afbeelding zien in verband met Mo Wolff, één van de twee redacteuren van het eerste na de oorlog verschenen nummer van Tikvat Israël, orgaan van de Joodse Jeugdfederatie. De andere redacteur was Frederik Spitz en het adres van waaruit dit nummer in de vorm van een eenvoudig stencil werd uitgegeven was Vijzelgracht 27 in Amsterdam. Kort na publicatie van de Aleh zocht de dochter van Frederik Spitz en Edith Spitz-Polak – beiden niet meer in leven – contact met ons. Ze woont als Lena Neumark in kibboets Hazorea.

Lena is in 1947 in Amsterdam geboren en samen met haar ouders in 1955 op Alia gekomen. Ze groeide op in Tel Aviv. Omdat de hele correspondentie in het Ivriet ging, geven we graag kort de inhoud van wat zij te melden had hier in onze eigen woorden weer in het Nederlands.

Het adres Vijzelgracht 27 was het eerste adres waar haar vader, Frederik Spitz, kwam te wonen na de bevrijding. Hij had de bezetting in de onderduik overleefd. Haar moeder voegde zich daar bij hem. Zij, Edith Polak, was met haar ouders erin geslaagd in mei 1940 te vluchten en via Engeland naar de Verenigde Staten weg te komen. Ze trouwden in januari 1946. Het appartement aan de Vijzelgracht was op de bovenste verdieping net onder het dak en eigenlijk niet zo geschikt voor bewoning. Eenmaal in verwachting van het eerste kind – Lena – kregen Fré en Edith Spitz een geschikter onderkomen in Amsterdam-Zuid, waar ze tot hun Alia in 1955 bleven. Net als Mo Wolff, over wie Lena zich helemaal niets herinnerde, was Fré al wat ouder dan de jongeren van de jeugdbewegingen. 31 toen hij uit de onderduik kwam. Toen Lena werd geboren, was Mo Wolff al vertrokken, op illegale Alia naar Palestina. Zijn boot werd door de Britten ontdekt en hij bracht geruime tijd door in gevangenschap op Cyprus.

Over haar vader zal Lena Neumark hopelijk in de toekomst op grond van wat hij en Edith aan gegevens en archiefmateriaal nalieten nog eens uitgebreider schrijven.

[Red. Aleh]

ZOMERKAMP DE HACHSJARA IN 'PROZDOR'

Aangenaam verrast kwam ik mijzelf tegen op blz. 32 van de laatste Aleh (dec. 2020). In die Aleh werd een boekbespreking gewijd aan de Joodse jeugdbewegingen, opgericht na de oorlog (1945) en beschreven in een boek met de titel 'Veerkracht' door Manfred Gerstenfeld en Wendy Cohen-Wierda. De bespreking van het boek was van Chaya Brasz.

Op een van de kleine fotootjes staan drie met roet besmeurde meisjes en een jongen. Het netter uitzijnde meisje met de korte broek hoort er eigenlijk niet bij, want zij maakte geen deel uit van ons 'keukenteam'. Het is Betty Cohen uit Maastricht. De drie minder schone en in overalls geklede meisjes zijn Rivka Auerbach z.l., Rachel Eisenmann en ikzelf, Helen Broer (staande rechts). Wij moesten voor het eten zorgen in een jeugdzomerkamp, gehouden op een boerderij in Ommen. Deze zomerkampen in de grote vakantie waren hoogtepunten van de diverse jeugdbewegingen. De jongen op het kiekje (ik ben zijn naam vergeten) hielp ons met het zware werk. Het was een heidense arbeid. De geïmproviseerde kachels waren lege olievaten met een deurtje en rooster, gestookt met hout en kolen, vandaar al het roet.

Wij alle vijf waren op hachsjara in 'Prozdor' nabij Hilversum. Dat was een hachsjara van Bnei Akiva. Niet ver daarvandaan was een Haboniem-hachsjara in 's Graveland. We werkten bij de zelfde tuinder. In 1951 is onze hele Bnei Akiva-groep op Alia gegaan. We reisden per trein van Amsterdam naar Marseille en vandaar per boot op de 'Artsa' naar Haifa. Daar werden we opgewacht en in een grote D.M.L. vrachtwagen naar kibboets Sjloechot gereden. De kibboets is gelegen in de Emek Beit She'an aan de grens met Jordanië en was toen nauwelijks drie jaar oud.

Het was leuk om mij dit alles weer eens te herinneren. Ik heb het boek 'Veerkracht' niet gelezen. In het artikel staat niets over de vele sjelichiem uit Israël, die een zeer

grote taak vervulden in het opvoeden en aanwakkeren tot het zionisme. Met name herinner ik mij Esther Dinner uit kibboets Yavne. Zij was een sjeliecha voor de jeugdbeweging 'Bnei Akiva', waarvan ook ik lid van was.

Helen Laub-Broer

OP ZOEK NAAR DE VIJFDE BEKER

door Chaya Brasz

Rabbin Simon Philip de Vries had een vijfde beker op de Seidertafel.

Vorig jaar in april ontstond tijdens de Pesachweek en de strenge eerste lockdown via sociale media een discussie over het bestaan van een vijfde beker tijdens de Seider. We weten allemaal dat we die lange avond vier bekers wijn drinken op de in onze Hagada aangegeven momenten. Het ging om de HOI-Israel emailgroep en de discussie begon omdat iemand de vraag opwierp of in de Nederlands-Joodse traditie die vijfde beker wel bestaat en of dat dan de 'kos Eliahoe' is, de beker van Elia die ingeschonken op de Seidertafel staat. En wordt die kos Eliahoe dan eigenlijk ook nog opgedronken nadat de profeet zich, als gewoonlijk, niet meldt?

Marthi Herschler en Riek Levie wisten daar wel antwoord op. De kos Eliahoe hoort wel degelijk op de Nederlandse Seidertafel en wordt niet gedronken, maar de volgende ochtend voor de kidoesj gebruikt, zo schreven zij op grond van persoonlijke herinneringen aan de Seidertafel vroeger thuis in Nederland. Channa Kistemaker verwees me onlangs als aanvulling naar een boek van Carry van Bruggen, In de Schaduw van kinderleven (1907). In het hoofdstuk Vreemde nacht, beschrijft zij hoe twee jonge kinderen na de Seider samen in het donker in een bedstee angstig wachten op wat komen zou. Het waaide buiten en de huisdeur was niet op slot. ליל שמורים, in deze nacht paste de Almachtige zelf op zijn volk. Zou Eliahoe dan toch nog langskomen?

"Kijk... daar staat 't glas wijn voor... je-weetwel..."

"Ja," fluisterde 't meisje, begrippend zonder omzien.

"Zou-die kommen, vannacht...?"

't Jongetje trok de dekens over z'n smalle schoudertjes...

"Zou je 't willen?" huiverde hij...

"Neè," beweerde 't zusje, resoluut.

In deze beschrijving staat de kos Eliahoe afgedekt met een stuk matsa op de leeggeruimde tafel, bedoeld voor de kidoesj van de volgende dag.

Zelf zocht ik het vorig jaar op in andersoortige literatuur en vond deze antwoorden door rabbijnen bevestigd. Dat die 'vijfde beker' in het Nederlandse Jodendom bestond (en bestaat) kun je lezen in het boek van de bekende vooroorlogse Mizrachi-rabbin Simon Philip de Vries, *Joodse ritensymbolen* (p.125, herdruk Arbeiderspers, 1968). De Vries schreef dit boek in de vorm van afleveringen in de lokale pers, in Haarlem tussen 1927 en 1932. De aanvulling, dat er de volgende morgen kidoesj over werd gemaakt, vond ik bovendien terug in rabbin Jehoeda Brilleman's *Sefer Minhagee Amsterdam*, (p. 129, nr. 3.2.7.13): "De beker van Eliahoe hanavie bewaarde men meestal om er de volgende morgen kidoesj over te maken." De Vries en Brilleman gaven authentieke antwoorden, de vijfde beker bestond en bestaat in de Nederlands-Joodse Pesachtraditie.

Niet in de Hagada

En toch staat die vijfde beker niet in de overbekende en nog steeds ieder jaar op veler tafels prijkende Hagada van het Nederlands Israëlietisch Kerkgenootschap, in de bewerking van Hausdorff uit 1971. U weet wel, dat lichtblauwe boekje, inmiddels bij de meeste mensen aardig versleten. Ik ben op zoek gegaan naar de reden waarom zowel die beker als de profeet Elia niet in die Hagada staan. Het was immers op grond daarvan, dat volgens enkelingen tijdens de discussie, die vijfde beker geen deel uitmaakt van de Nederlands-Joodse traditie. Graag benadruk ik van te voren, dat ik respect heb voor deze arts, dr. David Hausdorff, die net als een andere arts, dr. Jitschak Dasberg vooral in de jaren zeventig van de vorige eeuw zo veel heeft bijgedragen aan het redden van wat toen nog werd herinnerd als het traditionele Nederlandse Jodendom. Laten we het niet vergeten, zij bevonden zich in een diepgaand beschadigde en gedecimeerde gemeenschap, slechts vijfentwintig jaar na de Sjoa. Hun werk was een zeldzaam gebeuren, dat respect afdwingt.

Ook bij ons thuis ziet de Hagada van Hausdorff er gebruikt uit al was er veel concurrentie met allerlei van her en der gekregen of gekochte Hagadot. Het is een uitstekende Hagada, de uitleg helder en educatief. Vandaag de dag komt hij echter wel 'hopeloos ouderwets' op ons over, maar als historicus heb ik geleerd ieder werk in zijn tijd te

plaatsen. Ook als iets uit de tijd raakt kun je er naar blijven kijken vanuit het besef dat mensen in hun eigen dagen hun best hebben gedaan.

Op zoek

Zoekend naar de vijfde beker keek ik in de Hagadot, die mijn boekenkast rijk is en ze komen uit alle tijden en windrichtingen. Er bleek dan ook nogal wat variatie te bestaan. In sommige Hagadot zag ik dat voorafgaand aan het openen van de deur en de vervloeking van de ongelovige 'gojiem' (שפך חמתך) de kos Eliahoe werd ingeschonken en de vierde beker pas na het uitspreken van de vervloekingen en voorafgaand aan Hallel. Zo dacht ik ook dat het 'hoorde', maar in andere Hagadot werd zowel de vierde beker als de vijfde (die van Eliahoe) vóór de vervloeking ingeschonken en sommige Hagadot verenigen de twee bekertjes zelfs tot een enkele en noemen de vierde beker dan kos Eliahoe. Zo blijven het er dan natuurlijk wel vier; netjes in het rijtje met de vier vragen en de vier kinderen (of zonen zo je wilt). Hoewel ik het dankzij alle 'lockdowns' en gesloten bibliotheken nog nooit helemaal zeker heb kunnen controleren, kreeg ik – met hulp van derden – toch wel sterk de indruk dat de vijfde beker of kos Eliahoe in vooroorlogse Nederlandse Hagadot gewoon niet voorkwam. Er werd helemaal niets ingeschonken. Men opende de deur en vervloekte "de volkeren, die U niet erkennen." Pas na het sluiten van de deur schonk men de vierde beker in en ging verder met Hallel. Zoals Hausdorff. Het lijkt erop dat Hausdorff in de eerste plaats in de traditie wilde blijven staan van het vooroorlogse NIK. Begrijpelijk: hij herstelde die wereld en vernieuwde die niet.

Na die vaststelling begon ik ook eens te kijken in drie Hagadot die na de oorlog bij de Liberale gemeenten in Nederland verschenen. In 1964, 1970 en 1993.¹ Die laatste is samen met het Joods Historisch Museum uitgegeven en we kregen hem van Andreas Burnier z"l en haar partner, ter herinnering aan de Seider in 1994 bij ons thuis in Jeruzalem. Hij is samengesteld door Ted Musaph-Andriessse en rabbin Edward van Voolen.

Uit de twee eerste na de oorlog uitgekomen Liberale Hagadot (1964 en 1970) is de vervloeking en oproep tot vernietiging van "andere volken die ons bedreigden" geheel verdwenen. De nadruk wordt daar met het openen

1 Inmiddels is er ten minste nog één bij gekomen, maar ik beperk me tot die eerste drie.

The Fifth Cup

Israel Passover Haggadah, Menachem M. Kasher,
New York, 1950

Menachem M. Kasher (1895–1983), one of the last century's greatest scholars of rabbinic literature, was a strong advocate of drinking a fifth cup of wine at the Seder. Soon after the State of Israel was created, he petitioned the Rabbinate in Israel to institute the practice officially, but was turned down. Nonetheless, the practice has venerable roots (see L. Hoffman, *My People's Passover Haggadah*, Volume 2, p. 183) and is found frequently today.

van de deur juist gelegd op het binnenlaten van een beter bestaan samen met anderen, een toekomstige vrede, een messiaanse tijd, waarin Eliahoe als brenger daarvan een rol speelt. De kos Eliahoe werd omhoog geheven en men zong het lied dat we ook van de Havdala kennen: Eliahoe hanavi, Eliahoe haTisjbi... "Laat ons gebed zijn, dat wij nog deze gelukkige wereld mogen zien", zo voegde men er aan toe. Na het sluiten van de deur werd de vierde beker ingeschonken en ging men verder met de na-seder.

In de laatste van de drie uitgaven is de oorspronkelijke tekst שפך חמתך hersteld en voor het openen van de deur wordt geen enkele beker ingeschonken. Als in Hausdorff. Dat was de algemene tendens, die in Liberaal Joodse kring na enkele decennia optrad: herstel van oorspronkelijke tradities. Eliahoe hanavi is echter niet geheel verdwenen. De kos Eliahoe staat wel degelijk op tafel, maar wordt niet gedronken, en dit wordt in een uitgebreide noot toegelicht op de zelfde manier als waarop ik dat ook elders inmiddels heb gevonden. De vier bekers die we drinken symboliseren vier uitdrukkingen van verlossing, bevrijding, door de Almachtige (Shemot 6:6-7), zoals ook rabbijn Simon Philip de Vries ze noemde: 1. Ik zal u uitvoeren uit Egypte; 2. u bevrijden van slavernij; 3. u redden en 4. ik zal u nemen (tot volk) en u tot God zijn.

Landsbelofte

Echter, in Shemot 6:8 staat dan nog wel: "Ik zal jullie brengen naar het land waarvoor Ik Mijn hand onder ede heb opgeheven, om het aan Awraham, Jitschak en Ja'akov te geven, jullie geef Ik het als erfelijk bezit." (vert. J. Dasberg). Over deze belofte bleek een eeuwenlange discussie te bestaan, die volgens rabbijn Shlomo Riskin was veroorzaakt door het feit dat de eerste vier uitdrukkingen van verlossing bijna tegelijkertijd gebeurden terwijl de vervulling van deze vijfde maar liefst veertig jaar op zich liet wachten. Hoewel hij er in de tekst meteen op volgde hing hij er dus maar wat bij. Bovendien werden Hagadot pas bedacht en opgesteld na de verwoesting van de Tempel, in een tijd waarin deze vijfde belofte haaks was komen te staan op de werkelijkheid van die dagen; men verloor nou juist dat land! Rabbi Tarfon (leraar van rabbi Akiva), was als enige Mishna geleerde van mening dat men vijf bekers moest drinken, de andere geleerden wilden daar niet aan. Een vijfde beker wordt daarom ingeschonken maar niet gedronken. Die beker is 'van Elia', omdat deze profeet dergelijke vraagstukken in 'patstelling' doorgaans wist op te lossen met een compromis (Pesachiem 118b). En zo kwam de profeet Elia dus met die vijfde beker in de Hagada terecht.

De Vries was een mizrachist, een overtuigd en belangrijk zionist in Nederland. Zionisten volgden wel vaker Sefardische oplossingen (Rambam). Hausdorff ben ik in zijn geschiedschrijving van Joods Rotterdam tegengekomen als iemand die de hele zionistische geschiedenis van Rotterdam aan zijn laars lapte.

Zionist of antizionist

Ik heb begrepen dat het de Rambam (1138-1204) was die dit compromis uiteindelijk voorstelde als oplossing van een oeverloze discussie door de eeuwen heen. Rasji (1040-1105) had zich geschaard achter de meerderheid die de vijfde beker geheel afwees. Ook Hausdorff was hoogst waarschijnlijk die mening toegedaan. De vooroorlogse rabbijn Simon Philip de Vries had echter het compromis juist wel overgenomen. Het was dus een traditie in het Nederlandse Jodendom, maar niet bij iedereen! Het verschil tussen deze twee is duidelijk. De Vries was een mizrachist, een overtuigd en belangrijk zionist in Nederland. Zionisten volgden wel vaker Sefardische oplossingen (Rambam). Hausdorff ben ik in zijn geschiedschrijving van Joods Rotterdam tegengekomen als iemand die de hele zionistische geschiedenis van Rotterdam aan zijn laars lapte. Daarvan ben ik vooral bewust gemaakt door Eliëzer Schaap, wiens voorfamilie in het vooroorlogse Rotterdam had gewoond. Hausdorff was een overtuigd agoedist en antizionist, volgeling van de Rotterdamse opperrabbijn Ritter, en dat maakt het opeens allemaal zo logisch, want waar ging die vijfde beker ook alweer over? "Ik zal jullie brengen naar het land..." Ik heb het citaat uit Dasberg er met opzet helemaal ingezet in de vorige alinea. In Nederland was ook de Liberale gemeente behoorlijk zionistisch gericht. In hun Hagada van 1993 staat het nog eens heel duidelijk: "De aanwezigheid van de vijfde beker is een toepasselijk teken van de hoop dat het binnenkomen

van het land met de oprichting van de staat Israël inderdaad een voorbode van alomvattende vrede en rechtvaardigheid voor de hele mensheid is."

Na de oprichting van de staat Israël in 1948 verzocht de uit Polen afkomstige Israëlische rabbijn Menachem M. Kasher het Israëlische opperrabbinaat tevergeefs om de vijfde beker officieel in te voeren in de Seider (en dus ook in de Hagada). Tegenwoordig is rabbijn Shlomo Riskin een van de pleitbezorgers hiervan en laten we wel wezen, de traditie wordt in Israël algemeen gevolgd en staat in vele Israëlische Hagadot. Dus waarom niet? Zelfs de twee kleine kinderen in de bedstee uit het verhaal van Carry van Bruggen wisten al in 1907 uiteindelijk waar het om ging. Nadat het meisje de komst van Eliahoe angstig en resoluut afwijst, gaat haar broertje verder:

"Dat mag je niet zeggen," berispte hij, plichtmatig... "Ik zou wel willen... dan gaan we naar Palestina terug."

"Zou 't daar èrreg mooi weze?"

"Nou", verzekerde de jongen, met overtuigd enthousiasme... "en daar groeie zùlleke sinaasappels... in 't wild..."

DE VRAAG VAN ABELS VADER: HAD HET ANDERS GEKUND?

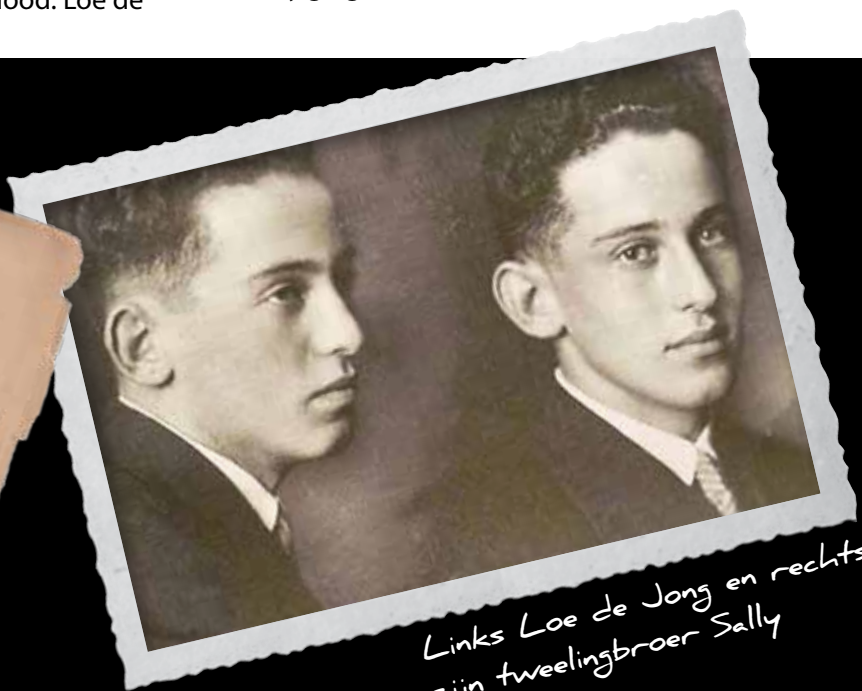
door Chaya Brasz

Toen Abel de Jong een half jaar geleden stierf in het Druzendorp Peki'in, waar hij woonde, kwam er een einde aan een leven dat uit een lange zoektocht had bestaan. Of, zoals een Leidse studievriend het al lang geleden had voorspeld: "Ik zie bij jou een grote omweg." Toen Abel twee jaar was, kwam een dominee langs in Amsterdam en gaf moeder Liesje de Jong-van Male hem mee. Het was maart 1943. Als Adje Harteveld groeide Abel vanaf juni dat jaar en ook na de oorlog op bij een eenvoudig echtpaar, bij wie voor hem een onderduikplaats was gevonden en waar hij vijftienvintig jaar bleef. Zijn schuilnaam kwam pas uit bij het eindexamen van de middelbare school (1960), toen zijn echte naam moest worden opgegeven: Abel de Jong.

Ad Harteveld nam deel aan een christelijke jeugdvereniging, deed belijdenis in een kerk en moest daarvoor ten overstaan van de hele gemeente op volwassen leeftijd worden gedoopt. En toch was deze jongeman Joods, de oudste zoon van Sally de Jong, tweelingbroer van de geschiedschrijver van Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, Loe de Jong. Zijn ouders, Sally en Liesje de Jong, waren dood. Loe de

Jong had de oorlog doorgebracht in Londen na een vlucht met de laatste boot uit IJmuiden.

De vraag "Had het anders gekund?" die Abel de Jong uiteindelijk koos als titel voor zijn boek, nam hij over van zijn vader, Sally (Salomon) de Jong. Je zou die vraag makkelijk kunnen toepassen op Abels eigen leven, maar voor Sally ging dit over het lot van de Nederlandse Joden

Links Loe de Jong en rechts zijn tweelingbroer Sally

tijdens de Duitse bezetting. Hij stelde deze vraag in het voorjaar van 1943, terwijl hij samen met zijn vrouw Liesje en het echtpaar Ies en Suze Spetter in Brussel wachtte op iemand, die hen naar Zuid-Frankrijk zou brengen en de Pyreneeën over naar Spanje. Ze hadden toen al een mislukte ontsnapping naar Zwitserland achter de rug. Ook hun tweede vluchtpoging zou mislukken en eindigde in Auschwitz. Van het viertal heeft alleen Ies Spetter de oorlog overleefd.

Sally was arts. Zijn hieraan voorafgaande aanstelling bij de Joodse Raad als arts in Westerbork had het gezinnetje gevrijwaard van deportatie, maar na een half jaar daar te hebben gewerkt, nam Sally ontslag; ze besloten te vluchten. Beide jonge echtparen lieten hun kleine kinderen achter op onderduikadressen. Sally, die toen nog geen dertig jaar was, benutte het lange wachten in Brussel met het schrijven van een rapport over De ondergang van het Nederlandse Jodendom. In het boek van Abel de Jong is dat rapport in zijn geheel weergegeven. Het is een heel precieze chronologische weergave van wat in Nederland met de Joden gebeurde, zowel in Amsterdam als in Westerbork. Ordelijk opgeschreven en met een scherp inzicht. Behalve dan dat ene waar je automatisch naar zoekt: begreép Sally begin 1943 wat er werkelijk gebeurde met mensen die vanuit Westerbork werden doorgestuurd naar 'werkkampen' verder oostwaarts? Het antwoord is "nee". Hij wist het niet. Wel vroeg hij zich af waarom er maar duizend brieven uit die kampen in Opper-Silezië waren aangekomen bij de Joodse Raad in Amsterdam en waarom er helemaal geen nieuws was vernomen van gedeporteerde kinderen, bejaarden en zieken.

Sally oordeelde streng in zijn antwoord op de vraag, of het anders had gekund. Volgens hem hadden de Joden hun archieven moeten vernietigen, pal moeten staan en weigeren om zelf maatregelen uit te voeren. Hij voorspelde dat Joodse Raad, rabbinaat, Kampinsassen en andere functionarissen in Westerbork de geschiedenis zouden ingaan als lafaards en verraders van hun eigen volk. Maar zelf had hij eigenlijk ook meegewerkt, terwijl hij in Westerbork mensen genas om ze 'transportfähig' te maken. Tot hij, kennelijk met groeiend inzicht, niet meer wilde. Aan het einde van het rapport schreef hij dat het, wat Westerbork betreft, berustte op zijn tijd daar als arts: "Veel kritiek is ook als zelfkritiek te beschouwen."

De beslissing het land te ontvluchten ging voorbij aan andere opties, die misschien beter waren, zoals het feit dat Sally en Liesje op de Calmeyer-lijst stonden. Liesje had een niet-Joodse vader. Het overleg tussen Sally en Liesje was geringer geworden vanwege zijn langdurige perioden van afwezigheid. Liesje doorstond alleen met twee kleine kindertjes in Amsterdam de dreiging van razzia's, terwijl hij in Westerbork werkte. Een verhouding met een andere vrouw, zette hun huwelijk zwaar onder druk. Hadden Sally en Liesje alleen maar pech of waren ze niet meer in staat geweest samen alles rustig te overwegen? Abel de Jong concludeert dat alles anders had gekund, maar alleen met de kennis van achteraf. Zwitserland werd een mislukking, omdat ze daar juist beter mét kleine kinderen hadden kunnen verschijnen. Dan waren ze toegelaten. Achteraf is het makkelijk te zeggen. Zij kenden de net veranderde regels niet.

*De pleegouders van
Abel de Jong, Piet en
Rietje Harteveld*

Het in Brussel geschreven rapport is naar Londen gesmokkeld waar het geanonimiseerd terecht kwam op de tafels van Nederlandse regeringsleiders en de koningin. Ook Loe de Jong, werkend voor Radio Oranje, kreeg het te lezen en herkende zijn broer, tegen wie hij al jarenlang een diepe jaloersheid voelde. Er was inmiddels weinig om jaloers op te zijn maar toch bleef dat steeds aanwezig, zelfs tot over de dood van Sally heen, zoals Loe de Jong later tegenover Ischa Meijer toegaf. Mede daardoor is Abel de Jong zijn leven lang bezig geweest zijn eigen identiteit terug te vinden. Uitzonderingen daargelaten, had Loe de Jong het niet over zijn omgebrachte familie, hij hield veel materiaal onder zich en zweeg vooral over zijn tweelingbroer, Sally. Ook tegenover diens kinderen. Zwijgen en niet weten loopt dan ook als een rode draad door het boek heen.

Natuurlijk is Loe de Jong na de oorlog wel geconfronteerd met de twee weeskinderen, maar hij lijkt vooral te hebben gekeken naar de maatschappelijke stand van de gezinnen, waarin ze woonden. Geassimileerd als hij was, had hij ze zelf ook weinig Joods te bieden. De jongste, Abels broertje Daniël, bevond zich in een 'goed milieu' en bleef daar, maar het 'eenvoudige milieu' waar Abel in was terechtgekomen, gaf aanleiding tot een poging het kind zelf in huis te nemen. Na grandioze mislukking is Abel uiteindelijk

teruggeplaatst naar het kinderloze echtpaar Hartevelt, dat hem had gered. Zij hielden van hem en waakten ook nauwgezet over zijn maatschappelijke toekomst; ze lieten hem studeren.

Toen Abel zevenenzeventig jaar was organiseerde hij een erkenning als 'Rechtvaardigen onder de Volkeren' voor het echtpaar Piet en Rietje Hartevelt en tevens voor Rietjes ouders Maartje en Wilhelm van Evert. Bij deze ouders waren in juni 1943 vijf Joodse onderduikers ontdekt. Wilhelm van Evert werd gevangen genomen en stierf begin 1945 in Bergen-Belsen. Terwijl Abel hiermee bezig was, las hij eindelijk het Brusselse manuscript van zijn vader. Loe de Jong leefde niet meer. Het manuscript was nu bij hem, teruggekeerd tot het Jodendom en wonend in Peki'in.

Boeken over de Sjoa kunnen nooit 'mooi' zijn, maar dit boek legt wel heel bijzonder uit hoe lang de omweg van onderduikkinderen kon zijn.

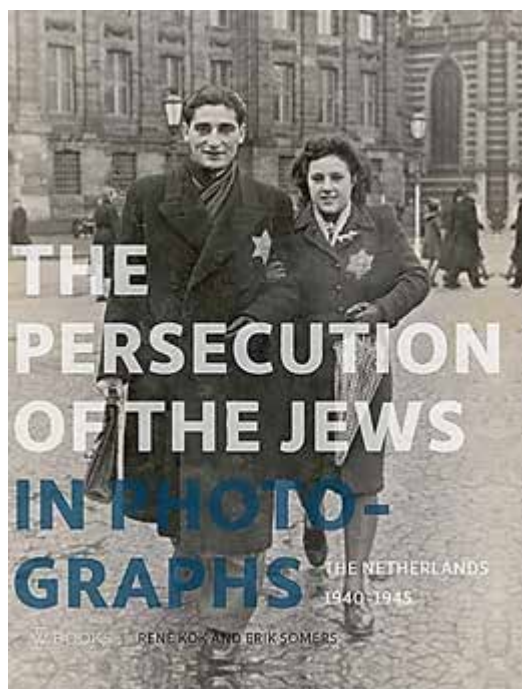
*Abel de Jong, Had het anders gekund? De dramatische ondergang van dokter Sally, de tweelingbroer van Loe de Jong. 276 blz., ISBN 978-90-490-2618-9, Uitg. Van Praag, €20,-

Het oversteken van de Rode Zee. Pieter Mulier (1637-1701)

THE PERSECUTION OF THE JEWS IN PHOTOGRAPHS, THE NETHERLANDS 1940-1945

door Bart Berman

Lange tijd werden foto's van de Jodenvervolgung in Nederland gebruikt om een bepaalde tekst aan te vullen. Dit boek beoogt, die beelden zelf centraal te stellen en daarmee 'visuele historie' te presenteren. Van de samenstellers, beiden NIOD-medewerkers, is René Kok beeldonderzoeker en dr. Erik Somers researcher. Ze zijn erin geslaagd een indrukwekkend exposé te leveren van materiaal, vaak nog niet eerder gepubliceerd en met een welhaast caleidoscopische diversiteit.

Op de voorplaat zien we Ralph Polak (19) en Miep Krant (15) over de Dam lopen in januari 1943, voor ze bij verschillende razzia's zullen worden opgepakt; ze overleefden de oorlog en gingen samen in Baarn wonen.

Na een zelfs voor ingewijden toch nog verhelderende inleiding behandelt het eerste hoofdstuk de vooroorlogse jaren, voor zover van onmiddellijk belang voor wat volgen gaat, met inbegrip van de toevloed van vluchtelingen uit Duitsland en Oostenrijk. Dan sluit het net zich en zien we hoe een periode van steeds toenemende intimidatie begint, vanaf 1941 gecombineerd met economische en sociale uitsluiting. Een jaar later wordt het dragen van de Davidsster verplicht gesteld. Al deze huiveringwekkende mijlpalen krijgen hun eigen documentatie toebedeeld, zwart op wit. Twaalf bladzijden – van de in totaal 300 – gaan over door de bezetter ingestelde Joodse werkkampen op locaties in Noordoost-Nederland, in de jaren dertig bedoeld voor arbeidsverschaffing. De Joodse Raad aan de Nieuwe Keizersgracht komt uitgebreid in beeld. Dan is het de infameuze beurt van de bezettende macht, die zich laat vereeuwigen door NSB-fotografen.

Zomer 1942, het begin van de deportaties. Direct gevolgd of al voorafgegaan door onderduik, soms 'openlijk': de

jeugdige migrant Leo Litten wordt opgenomen als het zoveelste, maar niet blonde kind door een katholiek gezin te Amersfoort (hij woont nu in Israël onder de naam Gideon Lotan). In Westerbork legt fotograaf Rudolf Breslauer in opdracht van kampcommandant Gemmeker het dagelijkse leven vast, ook op film, maar blijft ondanks dat privilege niet gespaard voor Auschwitz. Dit eindstation, voor de meeste vertrekkenden vanaf de 'Boulevard des Misères', is – samen met Sobibor – het enige onderwerp buiten Nederland dat in het boek wordt behandeld, als uiterste consequentie van de vervolging. Het omvangrijke werk eindigt met 'Terugkeer', een hoofdstuk waarin controversie niet uit de weg wordt gegaan zoals bij de staatloze Joden, die maandenlang het Repatriëringshuis op de tegenwoordige Henri Polaklaan belegeren, met hun koffertjes en plunjezakken...

* René Kok and Erik Somers, *The Persecution of the Jews in Photographs, The Netherlands 1940-1945*, Uitg.: WBOOKS, Zwolle 2019, ISBN 978 94 625 8316 0 (Engelse uitgave), ISBN 978 94 625 8315 3 (Nederlandse uitgave), NUR 689, www.wbooks.com

MIRIAM DUBI: DOSSIER GRETE WEISBROT

door Bart Berman

Jeruzalem, 1985. De Holocaust-overlevende Grete Weisbrot wordt van buiten haar hermetisch afgesloten flat luidkeels bestookt door maatschappelijk werker Shula; deze weet evenmin als haar voorgangers door te dringen tot het hardnekkig verdedigde bastion. Nu kan ze slechts een mager verslagje uitbrengen op de vergadering van Gemeentelijke Sociale Diensten, waar Grete al jarenlang als een probleemgeval wordt beschouwd. Ten einde raad vertrouwt de directeur Eliëzer het dossier toe aan pas afgestudeerde nieuwkomer Raffie Alfasi (waarom niet 'Raffi Alfasi' gespeld?). Dit dossier vermeldt dat Grete lijdt aan kleptomanie, leeft van de vuilnisbelt en 's nachts een Arabische inwoner van de oude stad ontmoet in het Mamilla-park.

Tegelijk ontwikkelt zich een tweede plot rondom de vroegere, al jong verdreven bewoner van het tegenwoordige dienstgebouw, nu advocaat in Ramallah. Beide intriges raken op dramatische manier verstrengeld, terwijl ook de romantiek haar deel ontvangt via Raffie's relatie met Hadassa Teimanie (waarom niet 'Teimani'?): een relatie, in 1985 nog ongebruikelijk tussen de oorspronkelijk Marokkaanse en Jemenitische bevolkingsgroepen.

Een roman vol spanning en actie, waarin de auteur haar gevoel voor de psychologische achtergronden laat blijken; naast het optekenen en publiceren van zo ontelbaar vele levensverhalen – vooral van oud-Nederlanders – toont ons aller Miriam Dubi haar literaire talent in dit boek weer eens op een andere en boeiende manier. Het schilderij op de omslag is van de kunstenares Lubov Meshulam Lemkovitch.

*Miriam Dubi, Dossier Grete Weisbrot, Uitgeverij Van Praag, Amsterdam 2021, ISBN 978 490 1966 2, NUR 301, www.uvp.nl. Voor leden van de IOH zie hieronder:

Miriam Dubi overhandigt haar boek aan de Nederlandse ambassadeur Hans Docter

Naschrift van Avraham (Albert) de Vries

Miriam, mijn perfecte voorganger als voorzitter van de IOH, hoef ik niet bij u te introduceren. Ik heb beloofd te helpen met de verkoop van haar boek, een adembenemende roman waarin wij, de generatie van de hoofdpersoon, onszelf zullen herkennen. Ik heb een voorraad boeken thuis.

Voor leden van de IOH is de prijs van het boek NIS 50,- exclusief verzendkosten; u kunt mij bellen (054-4559853) of mij een e-mail sturen (devriesa@zahav.net.il) om af te spreken hoe u het boek wilt ontvangen.

Beth Juliana in Herzlia

Aanleunwoningen met levenskwaliteit.

De gezellige sfeer voel je al direct bij het binnen komen: iedereen is aardig en heeft tijd voor een praatje. Er wordt dagelijks koffie met koek geserveerd, er is een grote variëteit aan activiteiten (zoals o.a. bridge, tekenen, keramiek, gymnastiek, toneel), een fitnesskamer, een mooie grote tuin, een sjoel (het huis is pluralistisch), een winkeltje, bibliotheek, auditorium, en nog veel meer! Vanzelfsprekend zijn er 24/7 verpleegkundigen aanwezig en ook de dokter komt iedere dag. Verder heeft het huis al meerdere nationale prijzen gewonnen en staat ook bij de niet Nederlanders in Israël hoog aangeschreven.

Mevr. Netty Wolf is sinds ruim drie jaar bewoonster in Beth Juliana:

"Het idee om in Beth Juliana te komen wonen kwam toen ik merkte dat ik in een isolement begon te raken. Mijn sociale contacten werden minder en ik wilde mij niet alleen voelen. Ik kende maar 1 persoon in Beth Juliana, verder niemand (had eigenlijk nooit contacten met de Nederlandse gemeenschap in Israel) maar werd zo lief door iedereen verwelkomd dat ik nu een heleboel fijne contacten heb!! Het valt erg mee om te wennen aan het wonen in een gemeenschap en ik ben oprecht blij deze stap genomen te hebben. Verder is de staf heel zorgzaam en ik voel me daardoor echt veilig in Beth Juliana. Ik moet er niet aan denken met deze Corona periode alleen thuis te zijn geweest!! En zelfs het culturele programma ging hier gewoon door!!

Juist nu, in deze onzekere tijd waarin we o.a. met Corona te maken hebben is het leven in Beth Juliana precies de plaats waar U veilig thuis kunt zijn!! Alle bewoners en staf zijn al weken geleden tegen de Corona ingeënt, onveilig hoeft u hier dus niet te voelen!!

U kunt ook een periode op proef komen om ons beter te leren kennen!!!

Daarnaast is er ook een verpleegafdeling (waarin tijdelijke opname voor herstel mogelijk is), een verzorgingsafdeling en een psycho-geriatrie.

Voor verdere informatie en een speciale bonus:

www.beth-juliana.co.il of office@bjh.co.il of bel naar: 09-9704737

VOOR GEK VERSLETEN

door Abel de Jong*

In augustus 1988 kwamen we voor het eerst op Alia. We werden alsmáar ouder en we hadden allebei het gevoel: als we nu niet gaan komt er niets meer van. Ik was al 47 en Ruth 43, tevens in verwachting van onze vierde die in december van dat jaar in Israël geboren werd. We hadden allebei ons werk in Nederland opgegeven wat al een hele zelfoverwinning betekende, want die Alia was een sprong in het duister.

In het opvangscentrum voor immigranten in Carmiël waar we eerst een week of drie verbleven, werd Hebreeuwse les gegeven, waar ik niet veel van opstak. Ik ben meer een man van de praktijk, hoewel ik tevoren ruim twintig jaar als jurist in de Nederlandse ruimtelijke ordening had gewerkt. We waren dan ook blij dat we het deprimerende gebouw konden verlaten. We kregen voor ieder gezinlid een bord, vork, mes en lepel mee. We kwamen vervolgens terecht in Amirim, een vegetarische gemeenschap in Galilea, niet ver van Tsfat.

Ik was me ervan bewust dat ik als jurist, gespecialiseerd in het Nederlandse recht, geen baan op een advocatenkantoor moest ambiëren. De Israëlische wetgeving is verschrikkelijk gecompliceerd. En dan die taal. Het zou jaren en jaren duren voor ik die op vakniveau onder de knie zou hebben. Dan maar liever iets doen met de handen. Ik ben, al zeg ik het zelf, van vele markten thuis en had al een flinke ervaring opgedaan, vooral met het opknappen van auto's en huizen.

In Amirim gaf iemand ons de tip om eens bij het ziekenhuis in Tsfat naar werk te informeren. Er werden daar steeds mensen gevraagd, met name op de onderhoudsafdeling. Wij zijn er met zijn tweeën naartoe gegaan en hadden een gesprek – nou ja, een gesprek kun je het nauwelijks noemen – met het hoofd van die onderhoudsafdeling Itzik Barazani, van Koerdische afkomst, die geen woord Engels sprak. Ons Hebreeuws was nog onderontwikkeld, hetgeen uit het volgende moge blijken. Het onderhoud leek meer op een pantomime dan op een gesprek want we begrepen niet precies wat hij vroeg, maar het was wel duidelijk dat hij wilde weten waarvoor ik me aanbood.

Gevraagd wat ik kon, ben ik naar een deurkozijn gelopen en heb ik

verfbewegingen gemaakt. Dan pakte ik een stoel en sloeg zogenaamd met een hamer op een stuk hout. Ik greep een ijzeren tafelpoot beet en deed net of ik aan het lassen was. Ik pakte een schakelaar vast en deed het licht aan en uit. Itzik knikte tevreden en belde intern, waarbij hij diverse keren het woord 'masgeer' gebruikte. Hij stond op en het was duidelijk dat het sollicitatieonderhoud beëindigd was. Aan zijn vriendelijke uitdrukking konden we aflezen dat ik als werkzoekende een goede indruk had achtergelaten en dat ik aan het werk kon. Hij wees naar de klok boven de deur en beduidde mij de volgende ochtend om acht uur aanwezig te zijn. Voor ik de kamer verliet schreef hij mijn toekomstige salaris nog even op een stukje papier: 3 shekel 50 per uur. Ik meen dat de shekel toen ongeveer evenveel waard was als de gulden. Toen we buiten stonden, keken we elkaar aan en vroegen wij ons af wat mijn toekomstige werk eigenlijk zou zijn. Ruth herinnerde zich dat woord 'masgeer' en klampte op straat iemand aan. Deze pakte een ijzeren hekje beet. O, ijzer- en laswerk. Dat kwam goed uit, want ik had eigenlijk weinig zin in bijvoorbeeld verven. Nu wist de sollicitant waarvoor hij aangenomen was. Wie heeft ooit gesolliciteerd op een functie zonder te weten waarvoor hij aangenomen was?

Die volgende dag zal ik ook niet licht vergeten. Mijn collega's dromden om me heen alsof ik een zendeling in het oerwoud was. Ik werd zelfs betast: hoe voelde zo'n wit vel aan? Het waren 'Sefardiem' die geen van allen Engels of Frans spraken. Ook hier bood gebarentaal weer uitkomst. Zo begreep ik al snel dat ze graag wilden weten welk beroep ik in dat verre Nederland had uitgeoefend. Ik liet het woord 'advocaat' vallen. Nu begrepen ze het. Hoeveel ik dan wel als advocaat verdiende. Nu kon ik in het Hebreeuws nauwelijks tot tien tellen, laat staan dat ik duidelijk kon maken hoeveel mijn honorarium in Nederland bedroeg. Ik overwoog een fantasiebedrag te noemen maar ach, voor je gaat liegen moet je nagaan of de waarheid ook bruikbaar is. Iemand kwam met een opschrijfboekje aanzetten en gaf mij een potlood. Daarop schreef ik, niet zonder schroom, het uurbedrag dat ik destijds aan mijn cliënten in rekening bracht. Niet dat ik schandalig veel verdiende, maar het was geen slecht honorarium. Aanvankelijk werd gedacht dat ik mijn weekloon genoteerd had.

Opnieuw spraakverwarring tot ik op mijn horloge liet zien dat ik het uurbedrag bedoelde. Ik zal niet snel de consternatie vergeten toen bleek dat mijn salariering in Nederland dertig maal zo hoog was als mijn uurloon in het ziekenhuis van Tsfat; ik begreep dat ze mij aanvankelijk voor gek versleten, maar ik bespeurde ook enige sympathie: wie zo'n salaris vaarwel zei voor een nederige beloning in Israël moest wel bezielde zijn van hoge zionistische idealen.

*Abel de Jong overleed in september 2020. Dit artikel namen we met toestemming over uit Klompen & Kamelen, red. Ya'akov Almor, Robert Barzelay en Jim Haselaar (2019), www.klompenenkamelen.com

CORONA, 48E WEEK

door Ini Lederer

Helaas was deze week ook ver van goed
We houden ons toch taai, verliezen niet de moed
De lockdown zorgde voor veel ongerief
Maar die was verder weinig effectief
Ondanks geslaagde vaccinatie
Misschien door Engelse mutatie
Zien wij besmettingen nog steeds niet dalen
Integendeel zelfs hoogtepunten halen
Het dodental heeft de 5000 overschreden
In januari zijn 1500 overleden
Het volk heeft elk vertrouwen in zijn leiding al verloren
Dus wil nu van beperkingen niet horen
En twee rabbijnen die veel roem verworven
Zijn beiden in Jeruzalem gestorven
Een menigte heeft laatste eer bewezen
Wel zonder van politie wat te vrezen
Maar wee de burger die op weg naar 't vuilnisvat
Een ogenblik zijn kapje op te doen vergat
Maar hoe het dan ook zij
Na morgen is de lockdown weer voorbij
Natuurlijk is nog lang niet alles bij het oude
Ben Gurion wordt nog voorlopig dicht gehouden
En slechts een klein deel van de winkels gaat weer open
Ik weet niet of we weer naar alles mogen lopen
Op dinsdag zal een aantal scholen weer beginnen
Maar over 't wat en hoe moet men zich nog bezinnen

Waarschijnlijk wordt dat morgen wel bekend
Zoals gewoonlijk op het allerlaatst moment
Ook vlogen Gantz en Bibi weer elkander in de haren
En lieten ieder schijntje van beleefdheid varen
Tenminste een partij, met enthousiasme gelanceerd
Heeft zich alweer gediskwalificeerd
Politici doen iets dat lijkt op stoelendans
En hopen bij een andere partij op nog meer kans
Maar om te sluiten op een optimistischere noot
Een ziekenhuis in Tel Aviv verkondigde heel groot
Dat het een middel tegen de corona vond
Een aantal van patiënten was na enkele dagen weer gezond
En a propos: blijf allemaal gezond
Dat wensen zoals altijd Ini en haar hond!

PESACH 2021

De Pesach-brooche van dit jaar
Waar ik mezelf hier ook bij schaar:
Verlossing uit isolement
Weer op bezoek bij wie je kent
Een eind aan elk gevaar

Heel duidelijk lijkt het verband:
Verlossing uit Egypteland
Door Mozes die in barre tijd
Als veldheer Israël bevrijdt
Met uitgestrekte hand

Wie is de Mozes dezer dagen
Blijven we elkander vragen
Mogelijk gaan kandidaten
Nu meer doen en minder praten
Tot ons welbehagen!
Tsvi Bar-Rav

STEL JE VOOR..

*Ik lig aan een gouden ketting
Ik heb alles
Wat mijn hartje kan begeren
Ik heb een dak boven mijn hoofd
Ik heb warme kleren
Ik heb zes paar schoenen
Ik kon alles kopen
Wat er maar te vinden is
Van een Zwitsers horloge
Tot Franse parfum
Van aardbeiden tot schoenen
In de winter
Van verse zalm uit Noorwegen
Tot wijn uit Portugal
Wat kan ik meer verlangen?*

*Toch, soms,
's Avonds laat
Nadat ik mij halfblind
Op de televisie heb gestaard
Bekruipt mij een onbestemd gevoel
'Waar moet dat nou naar toe?'
Stel je voor
Dat er morgen geen electriciteit is?
Wat moeten we dan doen?*

*Het stenen tijdperk is verdwenen
Maar er waren altijd volop stenen
Het hedendaagse tijdperk
Hangt zwabberend en onzeker
Aan een elektrisch draadje
Als dat draadje loslaat
Vallen we met z'n allen
Op de harde, koude vloer*

*Ik wéét het wel
Ik ben aan het zeuren*

Lezen bij kaarslicht, Gerard Dou (1613-1675)

*Maar tòch
Het kàn gebeuren
Ik zal morgen
Voor alle zekerheid
Een dozijn kaarsen kopen
En lucifers
Dan heb ik
(Als het donker is
En ik ben thuis
En de electriciteit valt uit)
Tenminste licht in huis.*

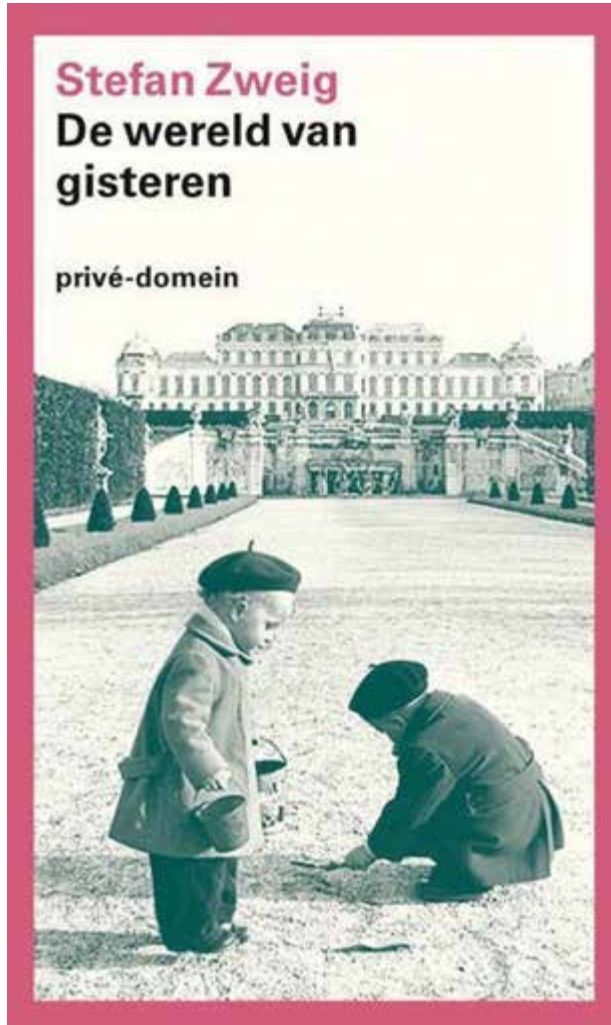
*P.S.
Geschreven naar aanleiding van een uur lange elektrische storing op een koude winderige en regenachtige avond. De gehele omgeving was aardedonker. En voor het eerst, na jaren, kon ik de sterren zien!*

Helen Laub

Voorgoed voorbij?

Onze vriendin vertelde dat ze met haar kleindochter De wereld van gisteren zou gaan lezen, een vertaling van Stefan Zweig's autobiografie Die Welt von Gestern, die hij een dag voor zijn hopeloze zelfgekozen dood naar de uitgever stuurde. Dat was eind februari 1942 – twee maanden voordat ik geboren zou worden – en de berichten over Europa waren uitzichtloos.

Het gesprek met onze vriendin was vlak na de inspirerende LJG zoom-diensten van de Hoge Feestdagen, die zij vanuit Amstelveen en wij vanuit Modi'n hadden meegemaakt. Intussen was ik ook begonnen voor onze kleinkinderen mijn vroegste herinneringen op te schrijven van de laatste oorlogsjaren, op zichzelf al een indringend gebeuren. Al die emoties bij elkaar deden me besluiten Die Welt von Gestern te gaan herlezen, wetend dat ik misschien teleurgesteld zou worden, maar dat was niet het geval. Het heeft me wél erg aan het denken gezet over de tijd waarin wij nu leven.

In mijn gymnasiumtijd in de jaren vijftig stond het boek als verplicht werk op de boekenlijst voor Duits. Zweig beschrijft in de eerste hoofdstukken zijn eigen studietijd eind negentiende, begin twintigste eeuw. Terugkijkend denk ik dat die zo'n grote indruk op me maakten omdat ik mezelf erin herkende, ondanks de afstand in tijd, ondanks twee wereldoorlogen en nog meer rampen die vanuit Europa over de wereld heen gekomen waren. De overmoedige scherpzinnigheid, de onlesbare dorst naar kennis en het zwelgen in kunst en cultuur verbinden Zweigs generatie

met die van onze eigen jeugd. En nu staan er bijna net zoveel jaren tussen mijn jeugd en die van mijn kleinkinderen. Voor hen is het Die Welt von Vorgestern geworden, De wereld van eergisteren. En het is ónze levenservaring die de afstand in tijd en ruimte voor hen kan overbruggen.

De dreigende achtergrond van antisemitisme in de Habsburgse monarchie ontging Zweig in zijn jonge jaren vrijwel geheel. Zijn beschrijving van het gezapige bestaan in dat enorme multiculturele rijk is eigenlijk heel idyllisch; hij benoemt de zwakheden ervan met vertedering. Toen hij persoonlijk als Jood met discriminatie werd geconfronteerd, onderging hij het als een cultuurstrijd en verzette zich tegen de 'barbarij van de horden'. Zijn beschrijving bijvoorbeeld van het tarten van de Nazi-top, de Führer inclus, samen met de politiek al even naïeve componist Richard Strauss, zou vermakelijk zijn als we niet wisten hoe het afliep. In Brazilië, aan het eind van zijn zwerftocht over de wereld, werd Zweigs besluit om niet verder te willen leven bovenal ingegeven door wanhoop over de onontkoombare

teloorgang van het multiculturele Europa. Niet zozeer vanwege de verschrikkelijke ramp die zich voltrok over het Joodse volk en andere unerwünschte minderheden.

Toen ik het boek voor de eerste keer las, was ik zestien en het na de oorlog voortbestaande latente antisemitisme ging aan mij voorbij. Het drong pas door toen we als gezin praktisch Joods waren gaan leven en actief werden in culturele en religieuze Joodse organisaties. Eén van de gebeurtenissen die me is bijgebleven was onze poging om met steun van het CIDI een schoolboek te laten verwijderen met een illustratie die eclatant antisemitisch en anti-Israël was maar door de samenstellers pas als zodanig herkend werd, toen wij ertegen protesteerden. In de volgende editie zou de prent weliswaar verwijderd worden, maar nóg waren er leerkrachten op het katholieke lyceum van de kinderen die ons overgevoeligheid verweten en het boek bleven gebruiken.

Nu ik Zweigs boek voor de tweede keer heb gelezen, begrijp ik des te beter hoe de ontkerkelijktte Europese cultuur die zichzelf tegenwoordig met een holle term 'Joods-christelijk' noemt, erfgenaam is van de diepliggende angst die al eeuwen door kerk en politiek gecultiveerd was om aan de macht te kunnen blijven. De angst voor de vreemdeling zit diep ingebakken in ieders erfelijke materiaal. Overal waar een kundige verleider opstaat, die medeplichtigen om zich heen kan verzamelen, wordt de onwetende massa's een fictieve realiteit opgedrongen met fictieve vijanden van het volk. Die zomaar echte slachtoffers worden.

De wereld van eergisteren is inderdaad voorgoed voorbij en ook de wereld van gisteren; onze technologische vooruitgang is duizelingwekkend, maar de menselijke aard is onveranderd. Fascisme en nationaal-socialisme leven nog steeds voort in een als antizionisme vermomd virulent antisemitisme. En het stalinisme, de Culturele Revolutie van Mao, de Rode Khmer van Pol Pot en Afrikaanse genocidale regimes mogen dan formeel voorbijgegaan zijn maar er regeren dictators in Zuid-Amerika, in Wit-Rusland en in Aziatische landen. Als er niet tijdig ingegrepen wordt kunnen de VS er ook nog mee te maken krijgen, sommige Midden-Europese landen en India komen er weer gevaarlijk dichtbij.

In ons in wezen multiculturele Israël zijn ook krachten aan het werk om andersdenkenden en anders levenden uit te sluiten of als tweederangsburgers te behandelen. Nog steeds zijn er stabiliserende tegenkrachten, zoals de rechterlijke macht en de IDF en we kunnen dankbaar zijn dat vooralsnog geen van de politieke partijen groot genoeg kan worden om ons in hun keurslijf te dwingen. En het is waar: de meeste mensen deugen. Laten we waakzaam zijn en goed op onszelf blijven passen.

Jochanan de Graaf

TE HUUR IN CENTRUM NETANYA

Volledig nieuw, compleet gemeubileerd, zeer ruim 4-persoonsappartement. Groot terras, fantastisch ruim uitzicht over omgeving met zeezicht. Grote living. Twee slaapkamers, twee badkamers. Wifi, TV, overall airco. Inpandige garage met eigen parkeerplaats, alle faciliteiten aanwezig, Sjabbat lift. Te huur minimaal per maand (bij voorkeur langere periode) excl. schoonmaak en electra): regulier € 1.000.-, Jomtov + zomermaanden € 1.200. Karindeleeuw1@gmail.com, +31641371874.

Jodendom en milieu

In het midden van de jaren negentig vroeg de toenmalige president van het Jerusalem College of Technology (JCT) prof. Joseph Bodenheimer, of ik een lezing kon houden voor de vrienden van zijn instituut over de houding van het Jodendom ten opzichte van milieubescherming. Hij wist dat ik een boek over algemene milieuproblemen had geschreven. Ik had nooit nagedacht over het voorgestelde onderwerp. Het leek me echter dat ik voor een half uur spreken een redelijke tekst bij elkaar kon brengen voor een publiek dat niets of weinig wist. Dus nam ik de uitnodiging aan.

Toen ik dat aan mijn echtgenote Marianne z.l. vertelde, vroeg ze me: "De Israëlieten hebben veertig jaar door de woestijn getrokken. Hebben ze daar de boel wel netjes achtergelaten?" Het was een goede vraag. Na een beetje onderzoek was het antwoord bevestigend. Volgens Bijbelverklaarders was het manna een perfect ecologisch voedsel, dat volkomen in het lichaam werd opgenomen. Het viel iedere dag opnieuw in de gewenste hoeveelheid. Als er wat overbleef, smolt dat weg in de zon. Volgens de Tora sletten in de woestijn de schoenen en de kleding niet. Het werd me ook duidelijk dat iedere maatschappij – hoe primitief ook – een milieupolitiek heeft, al is die niet expliciet als zodanig geformuleerd.

Het bleek mij ook dat het paradijs een volkomen duurzame omgeving was, voordat Adam en Eva zich aan het verboden fruit vergrepen. Er was geen behoefte aan werktuigen, bouwmaterialen, textiel of wapens. Mensen en dieren aten uitsluitend planten. Het verhaal van Noach in de ark vertelt hoe de biodiversiteit werd behouden. Van alle dieren werden een of meer paartjes meegenomen in de boot.

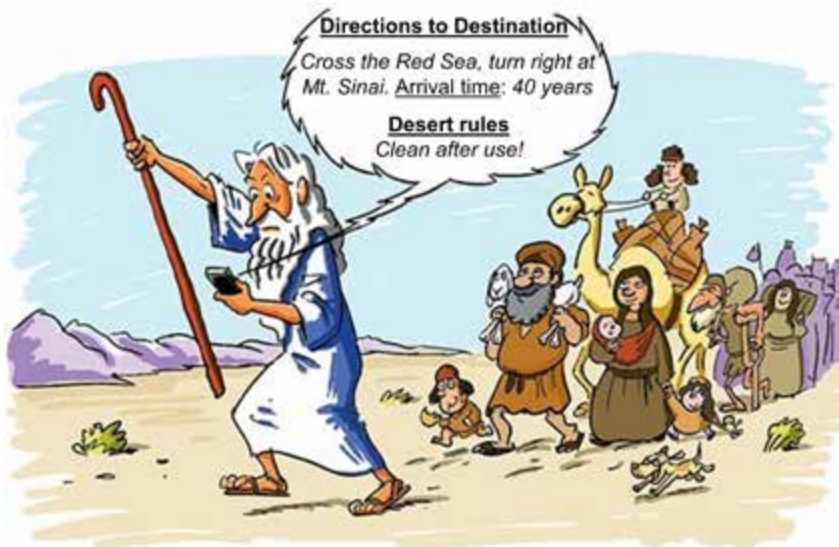
De lezing voor het JCT verliep bevredigend. De weinige vragen waren makkelijk te beantwoorden. Daarna deed ik nog wat verder onderzoek in de bibliotheek. Het verbaasde me dat er niet veel over Jodendom en milieu geschreven was. Langzaam rijpte bij mij het idee, dat dit onderwerp zich leende voor een proefschrift.

Hoe meer ik las, des te beter ik begreep dat bijna iedereen, die iets zinnigs over het onderwerp geschreven had, veel wist van het Jodendom maar weinig van milieuproblematiek en -politiek. Ik begreep ook dat als je over interdisciplinaire onderwerpen schreef, de kwaliteit van je werk bepaald werd door de zwakste schakel: het vak waar je het minste vanaf wist.

Ik had een goede milieukennis. Mijn boek *Environment and Confusion* (Milieu en verwarring) had me een behoorlijke basis gegeven voor de vele aspecten van milieuproblematiek. Met dat als ondergrond kon ik dus beginnen Joodse bronnen te bekijken.

Milieu-bewustzijn en milieu-denken waren nog niet erg gevorderd in Israël. Wat onderwezen werd, had vooral een technische inslag. Het leek me dat ik een doctoraat moest doen bij een buitenlandse hoogleraar, wiens kennis in het vak respect afdwong.

Het toeval was mij goed gezind. Nederland had een goede naam op milieugebied. Een Nederlandse kennis, zei me dat de hoogleraar Lucas Reijnders aan de Amsterdamse universiteit een mogelijke keus was. Ik schreef hem, legde uit wie ik was

en dat ik bij hem wilde promoveren. Hij nam me aan als promovendus zonder me te ontmoeten. Hij stelde als tweede promotor de Leidse hoogleraar Albert van der Heide voor, die in Joodse studies gespecialiseerd was. Ze hebben me allebei enorm goed geholpen en ik ben hen zeer erkentelijk.

Ik begon met wat orde in mijn gedachten te brengen. Jodendom en milieu waren twee verschillende werelden. Het Jodendom was een oude godsdienst met een ideeënwereld die duizenden jaren geleden begon en zich verder ontwikkelde. Het geordende milieu-denken heeft zijn begin in de jaren zestig van de twintigste eeuw.

Eerst moest de bestaande literatuur over het onderwerp aan een gedegen onderzoek worden onderworpen en samengevat. Vervolgens, aangezien het Jodendom een op wetten gebaseerde religie is, moesten de halachot (wetten) met milieuaspecten op een rijtje gezet en stuk voor stuk onderzocht worden.

De Tora zegt bijvoorbeeld dat, als Israëlieten beleg slaan voor een stad, ze daarbij geen fruitbomen mogen omhakken. Deze wet is later gestaag uitgebreid. In feite komt die er vandaag op neer dat je niets zonder reden mag vernietigen, zelfs als het je eigen bezit is.

Er waren ook andere categorieën van Joodse wetten die milieuaspecten hadden, de houding jegens jagen, bescherming van de gezondheid en het voorkomen van hinder, waaronder geluidshinder. Belangrijk was ook grondpolitiek en bescherming daarvan door de zogeheten Sjabbat- en jubileumjaren.

Aandacht moest eveneens gegeven worden aan het dierenwelzijn en hoe het Jodendom het vegetarisme zag. Ook duurzame stadplanning komt in het Joodse wetsysteem voor. De Talmoed zegt bijvoorbeeld dat looierijen – een industrie die veel stank veroorzaakt – niet ten westen van een stad mogen liggen vanwege de dominerende zeewind in het land van Israël. Centrale punten van de Joodse religie zoals de Sjabbat- en spijswetten hebben ook milieuaspecten. Het werd al met al een uitgebreid hoofdstuk.

Een ander hoofdstuk concentreerde zich op de verhalen in de Bijbel en wat hun betekenis was voor het Joodse milieu-denken. Grote verhalen die over de relatie tussen mens en natuur gaan, zijn bijvoorbeeld: het paradijsverhaal, de zondvloed, de vernietiging van Sodom en Gomorra, Mozes en het brandende braambos, de tien plagen van Egypte en het splijten van de Rode Zee.

Er was heel wat materiaal. Tenslotte was het in 1999 zover en vond de promotie in Amsterdam plaats. Het proefschrift kwam ook als commercieel boek uit. Het kan bovendien gratis op de website van de Amsterdamse universiteit gelezen worden.

Onlangs kreeg ik bezoek van een hoogleraar aan een bekende Canadese universiteit. Zijn vakgebied was Jodendom en milieu. Hij zei dat er weinig onderzoek was geweest sinds mijn boek. Derhalve was dat nog steeds de belangrijkste tekst op het gebied van Jodendom en milieu. Het was een onverwachte prettige mededeling.

Manfred Gerstenfeld

Vlak voor het ter perse gaan van dit nummer bereikte ons het bericht van het overlijden van de auteur van dit artikel, dr. Manfred Gerstenfeld. Zo werd deze tekst van zijn hand onbedoeld het laatste onderdeel van een publicitaire nalatenschap, het mooiste mogelijke monument, in de loop der jaren ontstaan uit zijn ontelbaar vele artikelen en interviews in Aleh. We zullen een trouwe medewerker en diens vaste bijdragen node missen! יהי זכרו ברוך

de redactie

Diepvries

Als reactie op mijn column over houdbaarheid van voedsel, schreef een vriend dat de diepvries ook problemen van houdbaarheid met zich meebrengt. Hij beriep zich daarbij op een klassiek kookboek van Harold McGee, *On Food and Cooking: The Science and Lore of the Kitchen*, Scribner, editie 2004. Wij denken dat alles in de diepvries, bij minus 18 graden Celsius, goed bewaard blijft. In zekere zin is dat juist: bacteriën gaan bij die temperatuur niet dood, maar kunnen zich daar ook niet vermenigvuldigen en als het eten schoon verpakt en bevroren is hoef je je daar verder geen zorgen over te maken. Toch hebben die bevroren producten ook een uiterste houdbaarheidsdatum meegekregen, want zelfs in de meest geavanceerde vriezer kan voedsel geleidelijk bederven.

‘De belangrijkste oorzaak van het bederf ligt in het feit dat er bij het bevriezen scherpe ijskristallen ontstaan. Die kristallen prikken de cellen van vlees en groenten lek, waardoor agressieve enzymen van buitenaf in de cellen kunnen komen. De enzymen tasten vervolgens de voedingsstoffen in die cellen aan; vitamines in groenten gaan verloren en eiwitten in vlees veranderen van vorm. De voedingswaarde en de smaak gaan daardoor achteruit. Verder ‘denatureren’ vetmoleculen in het vlees, met als gevolg dat het vlees na verloop van tijd ranzig wordt.’

‘Doordat er zoveel cellen worden lekgeprik, kan het voedsel na het ontdooien minder vocht vasthouden. Dat leidt ertoe dat vlees gaat druipen: bij het ontdooien vormt zich een plasje. In dit stroperige vocht zitten waardevolle eiwitten, vitamines en zouten. Zonde om dat allemaal kwijt te raken. We kunnen deze zogeheten ‘drip’ (drup) beperken door de vriezer van meet af aan heel koud te zetten. Want hoe sneller een product bevroren raakt, des te kleiner worden de ijskristallen en des te beter blijft het voedsel intact.’

‘Behalve door het lekken verliest bevroren voedsel ook vocht via verdamping, een proces dat zelfs bij 18 graden onder nul gewoon doorgaat. Dit is onder meer te zien aan de verkleuring van het oppervlak van het vlees. Gevolg: het vlees droogt uit en verliest zijn smaak en structuur. Om dit te beperken kunnen we het vlees strak inpakken in lucht- en waterdichte folie.’

Onze eigen ervaring was met aardbeien – die blijven bij het bevriezen in het vriesvak van een gewone ijskast, waar de temperatuur omstreeks de min 18 graden Celsius zou moeten liggen, niet zo vers als ze binnen gingen maar eerder als een fletse dweil. Nu weten we waarom. Mogelijk komt een gewone ijskast niet zo laag als nodig is. Weer wat geleerd. Het gaat hier dus om de smaak en de voedzaamheid van een te lang bevroren product in het vriesvak, en niet zozeer over ziekte.

Eldad Kisch

Tien dagen te laat

Mijn schoonouders, Bernard Nerden en Betsy Augustina Nerden-Konijn, hebben de oorlog niet overleefd. Zij zijn Zwitserland uitgegooid. En zij waren niet de enige Joden die dit overkwam.

Vluchtelingen zijn van alle tijden. Tijdens de eerste wereldoorlog, toen de frontlinie dwars door Vlaanderen liep, kreeg het neutrale Nederland ongeveer een kwart van de Belgische bevolking als vluchteling te verwerken. Tijdens de tweede wereldoorlog lagen die kaarten anders. Nederland werd onder de voet gelopen, en wie daarheen hoopvol gevlucht was, zat in de val.

Zwitserland was formeel neutraal. Duitsland had wel een plan ontwikkeld om ook dat land te bezetten, maar door omstandigheden is dat nooit uitgevoerd. Na de bezetting van Frankrijk was Zwitserland geheel omgeven door de zogenaamde As-mogendheden, en het lag voor de hand dat het land een toevluchtsoord voor vluchtelingen werd.

In Zwitserland waren er tijdens de tweede wereldoorlog veel minder vluchtelingen dan tijdens de eerste wereldoorlog in Nederland, maar toch wel zo'n 300.000, waarbij onderscheid werd gemaakt tussen politieke vluchtelingen en anderen, waaronder Joden. Ook Nederland kende, met name na de Kristallnacht, zo'n onderscheid. Vluchtelingen in levensgevaar mochten blijven, maar dreigende opsluiting in een concentratiekamp werd in Nederland niet als levensgevaarlijk beschouwd.

Van de vluchtelingen in Zwitserland waren ruim honderdduizend militairen en ook zo'n 27.000 Joden. Dat aantal is iets hoger dan het aantal Duitse Joden dat Nederland tot 1940 als vluchteling had toegelaten, ca. 25.000. Zij werden in Zwitserland veelal in werkkampen ondergebracht en in de wegebouw tewerkgesteld. Toen het aantal Joodse vluchtelingen snel toenam, kreeg de grenspolitie in augustus 1942 de opdracht, alle binnenkomende onwettige vluchtelingen het land uit te wijzen. Joodse vluchtelingen werden geacht geen politieke vluchtelingen te zijn, en zij waren derhalve onwettig in het land. Met een J in hun paspoort.

Joodse vluchtelingen die voor 1 oktober 1942 Zwitserland binnen kwamen, konden het meestal goed treffen. Dat blijkt uit het reisverslag van Ies Bachrach uit Den Haag. Deze zag, toen de transporten naar Polen begonnen, dat zijn leven in gevaar was. In september 1942 vertrok hij samen met een vriend naar Zwitserland. De reis ging vlot, voornamelijk met openbaar vervoer en natuurlijk met allerlei vervalste papieren. Voor het einde van de maand bereikten zij een grensrivier tussen Frankrijk en Zwitserland. Die staken zij zwemmend over. De Zwitserse grenswachters ontvingen hen allervriendelijkst. Zij werden voorzien van eten, drinken en sigaretten. Vervolgens kregen zij begeleiding naar een gevangenis. Na een kort verblijf aldaar zijn zij geïnterneerd in een werkkamp. Zij hebben de oorlog prima overleefd.

De Joden hadden de bijzondere pech, dat de Zwitserse minister van justitie, Eduard von Steiger, na de oorlog bondsresident, een felle antisemiet was. In september 1942 nam het parlement, onder het mom van 'De boot is vol', een wet aan die het mogelijk maakte met ingang van 1 oktober 1942 Joodse vluchtelingen die Zwitserland binnenkwamen het land uit te zetten. Behalve de publieke opinie waren ook twee grote oppositiepartijen tegen het harde voorstel. Daarom is een uitzondering gemaakt voor zieken, zwangere vrouwen, 65-plussers en kinderen onder de zestien en hun ouders. Degenen die mochten blijven beschouwden de autoriteiten overigens niet als politieke vluchtelingen. Deze maatregel bleef bijna twee jaar van kracht, hoewel langzaam bekend werd welk een catastrofe zich

in Polen afspeelde. Het publiek in Zwitserland wist niet goed wat te doen met die berichten, omdat de censuur het beleid van 'neutraliteit' strikt handhaafde.

Het geval van mijn schoonouders z.l. lag ongelukkigerwijze anders. Zij woonden in de Rivierenbuurt in Amsterdam. Mijn schoonvader had een goede broodwinning met agenturen in de metaalsector. Hij liet in 1942 zijn dochtertjes onderduiken en die hebben beiden de oorlog overleefd. Hij zag het echter voor zichzelf niet zitten om tot het einde van de oorlog in een zolderkamer opgesloten te zitten. Zwitserland leek voor hemzelf en voor zijn vrouw een goed alternatief. Er is ons niet bekend wanneer hij en zijn vrouw uit Amsterdam

zijn vertrokken en evenmin of hun bekend was, dat de Zwitserse grenzen vanaf 1 oktober voor Joden gesloten zouden zijn. Zij werden begeleid door een Nederlandse gids, maar over de reisroute is ons niets nagelaten. Wij weten alleen dat zij, in gezelschap van een dame uit Brussel, op 10 oktober in Zwitserland arriveerden. Dat was maar een kort genoeg, want zij werden al snel gearresteerd door een Zwitserse douanier. Daar is wat meer over bekend, want deze man heeft over het voorval per brief aan zijn baas gerapporteerd en die brief is bewaard gebleven.

De dame uit Brussel had voordat zij werd opgepakt een verkeerde stap gemaakt, en daarbij haar voet verstuikt, wat een bloeditstorting tot gevolg had. Zij verzocht de douanier om behandeling en die kreeg zij, van de vrouw van de douanier. Het drietal was volgens de brief beleefd en zielig. Toen hun werd medegedeeld dat zij onmiddellijk het land uitgezet moesten worden, had dat smeekbeden en tranen tot gevolg. De dame uit Brussel zei, dat zij niet in staat was om nog maar één stap te verzetten. De douanier sleepte haar, met hulp van een marechaussee, in de richting van de grens. Toen hij zich bij de grens had teruggetrokken,

Trouwfoto uit 1929 van Refael's schoonouders Bernard Nerden en Betsy Augustina Nerden-Konijn

zag hij, dat de dame plotseling normaal kon lopen. Hij ergerde zich over de komedie die zij had opgevoerd en beschouwde haar houding als onfatsoenlijk.

Het is dus verkeerd afgelopen met mijn schoonouders. Mijn schoonvader nam direct na hun arrestatie contact op met het Nederlandse consulaat in Bern, maar dat bleef zonder resultaat. Misschien had hij het anders moeten spelen; Ik weet het niet. Veel Joden in Nederland, waaronder ook mijn eigen ouders, hebben keuzes moeten maken zonder te kunnen inschatten wat de alternatieven waard waren. Als mijn schoonouders twee weken eerder waren vertrokken, hadden zij wellicht de dans ontsprongen? Of als zij hun dochttertjes mee hadden genomen? De reis zou met twee kleine kinderen toch ook heel moeilijk zijn geweest. En was er niet ook nog een mogelijkheid – alleen die maand nog – om via Vichy-Frankrijk Spanje te bereiken? We moeten er maar niet over piekeren. Het is

gewoon verkeerd afgelopen met mijn schoonouders.

Door de jaren heen zijn er steeds Joodse vluchtelingen geweest. Niet alleen als gevolg van het nazi-regiem. Ook reeds voor 1933. Een betovergrootvader van mij moest reeds vluchten. En dat Joodse vluchtelingen werden tegengehouden, dat is ook van alle tijden. Steeds met een andere smoes. Over Nederland hoef ik niets meer te schrijven. Na de oorlog werden Joodse vluchtelingen niet in Ierland toegelaten, want dat zou antisemitisme met zich mee kunnen brengen. Wij mogen dankbaar zijn dat er sinds 1948 een land bestaat, dat Joodse vluchtelingen zonder enige beperking toelaat.

[Ik dank mijn zoon Vinco David en mijn dochter Pepita David voor hun medewerking.]

Refael David

FASTEST CAR RENTAL SERVICE ON DUTCH AIRPORTS

- Easy pick-up and return
- No nonsense
- Unlimited mileage
- 100% all inclusive

www.bbllcarrental.com

De berichten in deze rubriek zijn gebaseerd op actualiteiten gepubliceerd op jonet.nl en andere Nederlandse media. Deze aflevering bestrijkt de periode november 2020 tot eind januari 2021.

Overleden

In de afgelopen periode overleden enkele minder bekende personen uit Joodse kring of met een Joodse achtergrond. De plotseling sterfte van Erwin Burgmans (70) schokte velen in Amsterdam. Hij was een centrale figuur van sjoel West in de hoofdstad en hij was heel actief in het slaan van bruggen met de Marokkaanse gemeenschap. Ook een andere brugfiguur overleed onverwacht: Constant Vecht (72), in zijn jonge jaren een zeer linkse journalist en later antiquair, zette zich in voor goede relaties met moslims. Yvonne Brill (78) die onlangs een boek voor kinderen over de Sjoa had gepubliceerd, en reeds ernstig ziek was, overleed aan COVID-19. Ook acteur Bram van der Vlugt (86) werd dodelijk door corona getroffen. Hij had een Joodse moeder die in Auschwitz werd vermoord. Van der Vlugt was vooral bekend doordat hij jaren achtereen met verve de landelijke rol van Sinterklaas speelde.

Abdelkader Benali

Er deden zich in Nederland weer diverse affaires voor rond de Joodse gemeenschap. De meest geruchtmakende was de rel rond de schrijver Benali. Hij werd trots gepresenteerd door het nationale comité 4 en 5 mei om de 4 mei-lezing te verzorgen. Hij raakte al snel in opspraak door akelige uitspraken over Joden uit een ver verleden en later door hem nog eens herhaald (al die Joden in Amsterdam Zuid, het lijkt Israël wel, niet prettig voor een Marokkaan), maar ook meer recent (de ophef is georkestreerd, als Marokkaan mag je geen ironie bezigen). Hij trok zich terug voor de lezing omdat hij niet wenste dat zijn aanwezigheid nog levende oorlogsslachtoffers zou kwetsen. Diverse figuren uit Joodse kring namen het voor hem op, doch het merendeel nam hem de opmerkingen kwalijk. Mede omdat hij aanvankelijk geen duidelijk excuus wilde aanbieden, maar het weet aan dronkenschap.

Ook was er commotie rond een bericht van Groen Links-leider Jesse Klaver op de Internationale Holocaust Dag. Hij

had het over zes miljoen mensen die werden omgebracht. Hem werd verweten dat hij bewust niet sprak over Joden die werden vermoord. Velen lag nog vers in het geheugen dat door Groen Links een strenge moslima met een binding aan de Moslimbroederschap hoog op de kieslijst werd gezet. Dat was vooral om haar ijver voor een goed milieu. Heel veel opschudding veroorzaakten de ronduit antisemitische geluiden die werden geuit in de jeugdbeweging van de politieke partij van Baudet, Forum voor Democratie. Baudet en de zijnen dekten het toe, wat leidde tot het vertrek van tal van prominenten uit zijn partij en een scherpe daling van zijn partij in de peilingen.

Roofkunst

Het Amsterdamse Stedelijk Museum blijft in het bezit van het schilderij 'Bild mit Hausern', aldus de rechter. [Inmiddels verzocht de gemeente Amsterdam om een herbeoordeling. Red.] Eerder had de Restitutiecommissie zich daarover ten gunste van het museum uitgesproken. Omdat het om een arbitrage-uitspraak ging, kon de rechter alleen maar een procedureel oordeel vellen. Volgens de familie is de Restitutiecommissie tot een volkomen verkeerde beoordeling van de situatie van de familie Lewenstein in 1940 gekomen toen het schilderij werd geveild.

Antisemitismecoördinator

Er komt een landelijke coördinator ter bestrijding van antisemitisme. Het gaat om een adviserende functie. Zoals het er nu naar uitziet, valt er genoeg te doen op dit gebied. Zo zijn er in Utrecht hakenkruisen geschilderd op synagogen en moskeeën, is er sprake van antisemitisme bij het Amsterdamse taxivervoer, zijn in Lochem op verkeersborden en op een houten schuur antisemitische teksten geschilderd. Van een andere orde zijn de vergelijkingen met het lot van Joden tijdens de Sjoa door opposanten van de coronamaatregelen, zoals ene Willem Engel van de werkgroep Viruswaarheid. Het CIDI kwam daartegen in verweer.

Burgemeester Amstelveen

De Amstelveense burgervader Poppens wekte veel woede op toen hij de plaatsing van Stolpersteine verbood, omdat er onlangs reeds een monument ter herinnering aan de omgebrachte Amstelveense Joden is onthuld. Degenen die de stenen geplaatst willen zien, verwachten dat de gemeente die betaalt, zoals diverse andere gemeenten doen (mogelijk omdat daar geen centraal monument is opgericht). Later kwam de burgemeester op zijn besluit terug, doch onduidelijk blijft wie de struikelstenen gaat betalen.

Gemeente Utrecht

Nadat eerder andere grote gemeenten dat reeds hadden opgepakt, gaat ook de gemeente Utrecht over tot terugbetaling van opgelegde rekeningen aan Joodse Utrechtse die na de oorlog terugkwamen uit de kampen en onderduik. De rekeningen hadden betrekking op de periode dat Utrechtse Joden afwezig waren door deportatie.

Cartotheek Joodse Raad

Het Joods Cultureel Kwartier kreeg de circa 160.000 kaarten van de Joodse Raad met persoonlijke informatie overgedragen. Annemiek Gringold, die projectleider van het toekomstige Nationaal Holocaust Museum is, vertelde dat zij ademloos was toen zij de kaarten jaren geleden voor het eerst zag. De kaarten vormen de tastbare getuigenis van de Joodse gemeenschap die tijdens de Sjoa grotendeels werd weggevaagd.

Positief nieuws

Naast voorgaande negatieve berichten is er gelukkig ook veel goed nieuws te melden. Op de Portugese begraafplaats in Ouderkerk <https://www.bethhaim.nl/> is een nieuw paviljoen in gebruik genomen. Het is genoemd naar de familie Coronel en er is veel te zien over de geschiedenis van de begraafplaats en de Portugese gemeente in Amsterdam. Verder is de begraafplaats Beth Haim opgeknapt. In dit verband kan tevens gemeld worden dat de Stichting Cultureel Erfgoed Portugees-Israëlietische Gemeente (CEPIG) in de persoon van Aboed Shabi, een nieuwe voorzitter heeft. Hij was eerder voorzitter van Joods Bijzonder Onderwijs. Op tv was een tweedelige documentaire over De Joden en de Oranjes te zien. Er werd ook een documentaire met overlevenden van Sobibor van Jules Schelvis z.l. uitgezonden. Deze docu heeft jaren op de planken gelegen.

Boekennieuws

Over Israëlcorrespondent Conny Mus is een boek verschenen onder de titel 'Met je poten in het bluswater'. Het is een zogenaamd liber amicorum, dus volgeschreven door vrienden, samengesteld door Arthur van Amerongen. Het boek over de Crèche tegenover de Hollandse Schouwburg, geschreven door actrice Elle van Rijn, wordt op verzoek van nabestaanden gecorrigeerd bij de volgende druk, zo maakte de uitgever bekend. Het boek bevat tal van datafouten. Het is bedoeld als historische roman, gebaseerd op een waargebeurd verhaal. De betrokkenen die met naam en toenaam worden genoemd, herkennen zich niet in het boek.

Nieuwe directeur JMW

Margo Weerts is sinds 1 januari de nieuwe directeur van Joods Maatschappelijk Werk. Zij was onder meer directeur van het managementteam van de Hartstichting, doch heeft geen ervaring in bestuurlijk Joods Nederland.

Namenmonument

Er is weer een mijlpaal bereikt. De Lamed, de eerste, dertig ton wegende letter van het werkwoord לזכור (herinneren) is geplaatst. Naar verwachting is medio 2021 de bouw afgerond.

COVID-19

Zowel in het Haagse Mr. Visserhuis als in het Amsterdamse Beth Shalom is de eerste van twee vaccinatieronden met het coronavaccin begonnen. Als u dit leest is de tweede inenting hopelijk ook achter de rug.

ZoomZitZ

Tot slot een meer luchtige noot: Ruben Vis (NIK) en de gebroeders Ronnie en Jaïr Eisenmann, die onlangs op Alia is gegaan, zijn een wekelijkse podcast gestart over onderwerpen die in het nieuws zijn in Amsterdam en Israël.

Abdelkader Benali

<https://niw.nl/alleen-maar-verliezers/>

Roofkunst

<https://www.joods.nl/2020/12/het-schilderij-bild-mit-hausern-van-wassily-kandinsky-blijft-in-stedelijk-museum/>
Cartotheek

<https://jck.nl/nl/pers/rode-kruis-draagt-joodse-raad-cartotheek-over-aan-joods-cultureel-kwartier>

COVID-19

<https://jonet.nl/bijna-alle-bewoners-van-meester-visserhuis-gevaccineerd/>

ZoomZitZ

<https://www.buzzsprout.com/1527622>

Terwijl jullie al in meerderheid gevaccineerd zijn, wachten de meeste Nederlanders nog op hun eerste inenting. Pas op zondag 21 februari is de miljoenste prik gezet. Zo'n 150.000 mensen hebben twee prikken gehad. We zitten nu op 4 á 5% van de bevolking qua inentingen en hebben dus nog ver te gaan.

Corona: lockdown, avondklok en vaccins

Terwijl jullie al in meerderheid gevaccineerd zijn, wachten de meeste Nederlanders nog op hun eerste inenting. Pas op zondag 21 februari is de miljoenste prik gezet. Zo'n 150.000 mensen hebben twee prikken gehad. We zitten nu op 4 á 5% van de bevolking qua inentingen en hebben dus nog ver te gaan. Lange tijd bungelden we – samen met Bulgarije – onderaan qua vaccinaties in de EU, en de EU is binnen de westerse wereld ook al niet bepaald de snelste. Dit leverde het nodige chagrijn op. Het begon er al mee dat terwijl de Pfizer vaccins al weken in het land waren, wij als laatste pas op 6 januari begonnen met vaccineren. Een huisarts vertelde aan een van de talkshowtafels, dat hij letterlijk uitkeek op de opslagruimte in Oss waar ze lagen en zijn handen jeukten. Terwijl de ene na de andere deskundige uitlegt hoe het allemaal sneller kan (geef defensie de leiding, stel iemand van buiten het ministerie en het RIVM aan, vaccineer nu zo snel mogelijk alle 60-plussers, improviseer meer) blijft de regering zwalken en krijgen steeds nieuwe groepen voorrang. Toch lijkt het de laatste paar weken iets beter te gaan en is het tempo wat opgevoerd.

Een grote tegenvaller was het feit dat Astra Zeneca door productieproblemen nog maar zo'n 40% van de geplande leveringen kon nakomen, en na openbaarmaking van het contract bleek dat er geen harde toezeggingen waren en de EU dus geen poot had om op te staan. Een blunder

voor de EU, die men probeert goed te maken door extra Moderna en Pfizer vaccins in te kopen. Ook was er veel kritiek dat men te krenterig was, en te laat, en te traag met goedkeuren, waardoor Britten en Amerikanen voorgingen. Daar staat tegenover dat de EU extra geld had geboden om te investeren.

Een en ander contrasteerde met Israël's voortvarende programma waarover al begin januari werd bericht, en nog steeds verschijnt er het ene na het andere artikel over in de krant. Bij die berichtgeving vielen een paar dingen op. Uiteraard werd Israël's voortvarendheid direct tegenover de Palestijnse situatie geplaatst, waar tot begin februari nog geen prik was gezet. En dat was, zo praatte men algemeen de VN en bekende mensenrechtenorganisaties na, vooral Israël's schuld. Terwijl de kolonisten allemaal een prik kregen, moesten de Palestijnen nog maanden wachten, was de teneur. Dat ook Egyptenaren, Jordaniërs en Syriërs nog maanden moeten wachten interesseert onze media totaal niet. Ik ben nog geen enkel Nederlands nieuwsitem tegengekomen over vaccinaties in Arabische landen of überhaupt over de situatie daar wat betreft corona. In de Palestijnse gebieden zijn nog geen 2.000 corona doden, procentueel is dat minder dan in Nederland (ruim 15.000). De verontwaardiging komt louter door het contrast tussen Israël en Palestijns gebied waarvoor Israël verantwoordelijk wordt gehouden. Nergens werd uitgelegd waarom Israël het niet zijn verantwoordelijkheid vond, dat dit zo in de Oslo Akkoorden is geregeld en dat de PA dat ook helemaal niet heeft ontkend. Weggelaten werd,

▶▶▶ NEDERLAND

dat de Palestijnen Israëls hulp ook niet hadden gevraagd en zeiden het liever zelf te regelen.

Nederland zit ondertussen sinds 15 december in een strenge lockdown met, sinds half januari, ook een avondklok vanaf 21.00 uur. Daar was aanvankelijk veel weerstand tegen met enkele dagen lang rellen op een schaal die ongekend was sinds de krakersrellen veertig jaar geleden. Tijdens deze 'avondklokrellen' is in verschillende steden, groot en klein, vuurwerk afgestoken en naar de politie gegooid, auto's zijn in brand gestoken en supermarkten en winkels geplunderd en vernield. Velen waren in shock vanwege deze plotselinge geweldsuitbarsting. Dagenlang ging het in media en talkshows over de vraag waar dit vandaan kwam, wie deze mensen toch waren en wat hen dreef. Het waren vooral jonge mannen, een mengeling van hooligans die hun kans schoon zagen, jongeren waarbij de frustratie over de lange lockdown naar buiten kwam en criticasters van het coronabeleid. Ze zijn voor Nederlandse begrippen streng gestraft, sommigen kregen maandenlange gevangenisstraffen.

Inmiddels is een grote meerderheid in de Tweede Kamer voor de avondklok en is hij al twee keer verlengd. Juridisch bleek een en ander overigens nog niet zo makkelijk en actiegroep Viruswaarheid werd in eerste instantie in het gelijk gesteld toen zij de rechtmatigheid ervan aanvocht bij de rechter. Er is nu een nieuwe spoedwet aangenomen, zodat hij toch kan worden gehandhaafd.

Ondanks de strenge lockdown was het de afgelopen weekenden op veel plaatsen druk, vanwege eerst het mooie winterweer met veel sneeuw en ijs, en daarna het mooie lenteweer met temperaturen tot wel 19 graden. Voor veel mensen een uitlaatklep om even aan de lockdown te ontsnappen, waarbij een oogje werd dichtgeknepen wat betreft de coronaregels. Ondertussen wordt er wekelijks gedemonstreerd tegen de maatregelen, maar dit is een relatief beperkte groep.

Verkiezingen Tweede Kamer

Ondanks de lockdown is besloten de Tweede Kamerverkiezingen op 17 maart door te laten gaan, met de mogelijkheid voor 70-plussers om per post te stemmen en een verspreide opening van de stembureaus over drie dagen.

Dit keer doet een recordaantal van zevenendertig partijen mee, met nieuwe afsplitsingen en opsplitsingen van partijen die rollebollend over straat gingen zoals 50PLUS en Forum voor Democratie (FvD). Afgelopen november was in die laatste partij grote ruzie en meerdere parlementariërs uit de Eerste en Tweede Kamer en het Europees Parlement stapten kwaad op (zie vorige Aleh). Aanleiding vormden wederom uitgelekte racistische en antisemitische appjes binnen de jongerenbeweging, en later ook extreme en antisemitische uitspraken van partijleider Baudet zelf, tijdens een etentje met de kandidaten, waarin hij o.a. de Joden de schuld gaf van corona en de intelligentie van antisemieten in de partij prees. Enigszins in deze lijn liggen onlangs bekend geworden appjes waarin hij de intelligentie van verschillende rassen met elkaar vergeleek en blanken als superieur neerzette. Er werd negatief over o.a. negers en latino's gesproken, relaties tussen blanken en zwarten werden afgekeurd etc. Er steeg, zoals Elsevier het begin februari beschreef, een 'walm van racisme' uit op. Terwijl ruzies en steeds weer nieuwe onthullingen in november veel aandacht kregen in de media, ging het nu om een enkel nieuwsbericht. Racisme in FvD is blijkbaar geen nieuws meer. Met een stemming onder de leden van FvD won Thierry Baudet de machtsstrijd en werd alsnog lijsttrekker. De opgestapte FvD-parlementariërs hebben onder leiding van Joost Eerdmans en Annabel Nanninga de partij JA21 opgericht, die in de peilingen op twee zetels staat. FvD staat nog maar op drie tot vier zetels. Grote winnaar van dit alles lijkt Geert Wilders te zijn die met zijn PVV in de peilingen op negentien zetels komt. Ook de VVD scoort zeer goed met veertig virtuele zetels.

Verder doen ter rechterzijde geen serieuze partijen mee. De corona-sceptici c.q. ontkeners zijn door interne ruzie al gesplitst in twee kieslijsten en waarschijnlijk kansloos. Ter linkerzijde vallen de migrantenpartij NIDA en Bij1 op met, naast veel aandacht voor diversiteit, ook sterk anti-Israëliëse standpunten. Met het opkomen van de 'Black Lives Matter' beweging afgelopen zomer is ook in Nederland de aandacht voor racisme en diversiteit toegenomen. Na het landelijk afschaffen van Zwarte Piet en hernieuwde aandacht voor het slavernijverleden wordt nu de 'witte' Tweede Kamer geheld. Inderdaad zitten hier momenteel geen 'zwarte' mensen in, maar wel verschillende met Marokkaanse of Turkse wortels, onder wie Kamervoorzitter Arib.

Toeslagenaffaire en aftreden regering

In december bracht een parlementaire onderzoekscommissie een vernietigend rapport uit over de zogenaamde 'toeslagenaffaire', waardoor tienduizenden ouders van jonge kinderen zwaar gedupeerd waren. Zij werden na kleine onopzettelijke fouten in het doorgeven van bijvoorbeeld veranderingen in hun financiële situatie, keihard aangepakt door de Belastingdienst, en moesten het volledige bedrag aan toeslagen voor de kinderopvang terugbetalen. Omdat het juist ging om mensen met weinig geld konden ze dat niet en zo kwamen velen in grote financiële ellende. Ook werden ouders – vaak met een migratie-achtergrond – onterecht van fraude beschuldigd omdat ze gebruik maakten van gastouderbureaus die door de Belastingdienst als verdacht werden aangemerkt,

zonder bewijs. Wanneer zij dit juridisch aanvochten werden ze automatisch in het ongelijk gesteld of niet ontvankelijk verklaard. Jarenlang raakten tienduizenden gezinnen zo in diepe armoede. Het rapport stelt onder andere: «De slachtoffers stonden machteloos tegenover machtige instituten van de rechtstaat, die hen niet de bescherming boden die zij verdienden.» De harde fraude-aanpak kwam van de Belastingdienst zelf, en werd volgens de commissie «mede geïnitieerd» door Frans Weekers (VVD), Eric Wiebes (VVD), Lodewijk Asscher (PvdA) en Mark Rutte (VVD), bewindspersonen uit het kabinet Rutte II, dat een Ministeriële Commissie Aanpak Fraude had. Van ministers tot ambtenaren en van rechters tot Tweede Kamerleden, in elke laag ging het fout volgens de onderzoekers. Ook hekelt het rapport de gebrekkige informatievoorziening aan de Kamer en anderen, en zelfs het doelbewust achterhouden van informatie. Jarenlang hebben met name de Kamerleden Pieter Omtzigt en Renske Leijten er achteraan gezeten en beetje bij beetje steeds meer informatie boven tafel weten te krijgen.

In eerste instantie vond het kabinet dat collectief aftreden om deze affaire te ver ging, en werd alle getroffenen 30.000 euro beloofd. Later werd daar nog aan toegevoegd dat hun schulden zouden worden kwijtgescholden zodat ze het bedrag niet direct weer kwijt zijn. Maar toen in de PvdA de druk op partijleider Asscher toenam om af te treden en hij dat kort daarop deed, kon het kabinet niet achterblijven. Half januari, twee maanden voor de verkiezingen, besloot men dan toch om collectief af te treden. De Kamer had al aangegeven dat het kabinet wat de coronacrisis betreft nog gewoon door kon regeren. Het was dan ook vooral een symbolische daad.

Benoeming en terugtrekking Benali voor 4 mei lezing

Abdelkader Benali, een Nederlandse schrijver van Marokkaanse komaf, als spreker tijdens de Nationale Dodenherdenking? Deze keuze van het Comité 4 en 5 Mei was een blunder zoals er de laatste tijd vaker worden gemaakt, met alle bekende ingrediënten: de gretigheid om een allochtoon/iemand van kleur/iemand van migrantenafkomst (streept u door wat tegenwoordig niet meer pc is om te zeggen) te verkiezen, zogenaamd omdat dat goed is voor de 'verbinding' en de 'inclusiviteit', daarbij geen rekening houdend met hoe diegene zich in het verleden meermaals heeft uitgelaten over Joden, Israël en 'zionisten'. Kort na de benoeming duiken de

Foto: Ratna Pelle

gewraakte passages op, de genomineerde haast zich die af te zwakken en maakt een halfslachtig excuus, Joden tonen zich gekwetst en Joodse organisaties, de genomineerde en de nomineerders voeren koortsachtig overleg, de genomineerde trekt de slachtofferkaart en noemt een en ander 'georkestreerd', er duiken meer dubieuze tweets en uitspraken op, de genomineerde wordt de grond te heet onder de voeten en trekt zich onder druk terug, de Joodse organisaties wordt verweten racistisch te zijn, te lange tenen te hebben, teveel macht te hebben, niet open te staan voor nieuwe geluiden. Die kritiek die wordt bijgevallen door 'kritische Joden' die zich door de bekende organisaties niet vertegenwoordigd voelen. Ook bekende ingrediënten zijn het willen veralgemeniseren van de Dodenherdenking en de eeuwige discussie hoe 'Joods' die moet zijn. Tekenend voor de tendens was een opmerking van voorzitter van het Nationaal Comité 4 en 5 Mei Gerdi Verbeet tegen Robert Vuijsje in 2018, bij een debat over de steeds verdere 'ontjoodsing' van de herdenking: «4 mei ging niet over de 102.000 vermoorde Joden in ons land, die waren daar slechts een onderdeel van en moesten niet te groot worden gemaakt.»

Het NIW, dat zelf ook heeft gepraat met Benali, heeft de gang van zaken en de omstreden uitspraken vorige maand op een rijtje gezet. Zie: <https://niw.nl/alleen-maar-verliezers/>

Foto: Ratna Pelle

ONDERZOEK NAAR CHALOETSIEM OMGEVING DEVENTER

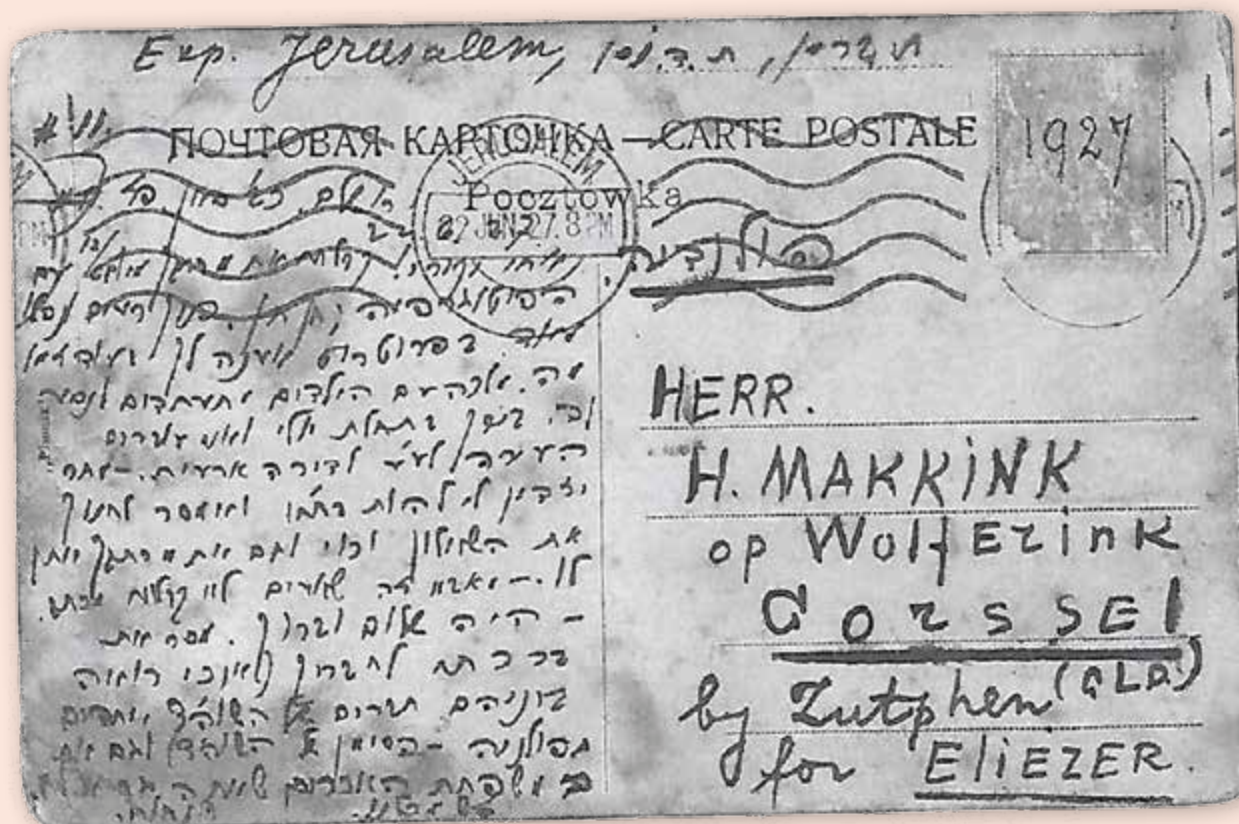
Jannie Stegeman en Lex Rutgers (Ety Hillesum Centrum Deventer) doen onderzoek naar de chaloetsiem die in en rond Deventer in opleiding waren via de Deventer Vereniging. Zij zouden graag meer informatie hebben over drie jonge Nederlandse zionisten, die in de zomer van 1927 in Gorssel gewerkt hebben. Reacties graag sturen naar: hbjsteg@gmail.com of lexxxxrt@gmail.com

De eerste twee chaloetsiem moeten in 1927 begin twintig zijn geweest, dus geboren rond 1905. Dat waren:

Isaac, achternaam onbekend, werkte bij de familie Makkink.

David Hen (?) mogelijk is dit laatste een verbastering van Cohen, Khen of Chen.

De derde die zij zoeken heette Mendel. Hij werkte in Almen, was afkomstig uit een Poolse familie die al enkele tientallen jaren in Nederland woonde. Mogelijk is hij eind '38 naar Palestina geëmigreerd.

Briefkaart uit Palestina aan de familie Makkink, vermoedelijk van de familie Ben Dov

“EEN HAGADA IN PRACHTBAND”

door Channa Kistemaker

Uit De Mokumse Geniza*, 23 juli 2020

De Joodse schrijfster Carry van Bruggen tekende een trefzeker portret van de pedante pestkop Japie, grote broer van Leentje Levisson in het verhaal De Boete, dat is gepubliceerd in de bundel Van een kind (1918):

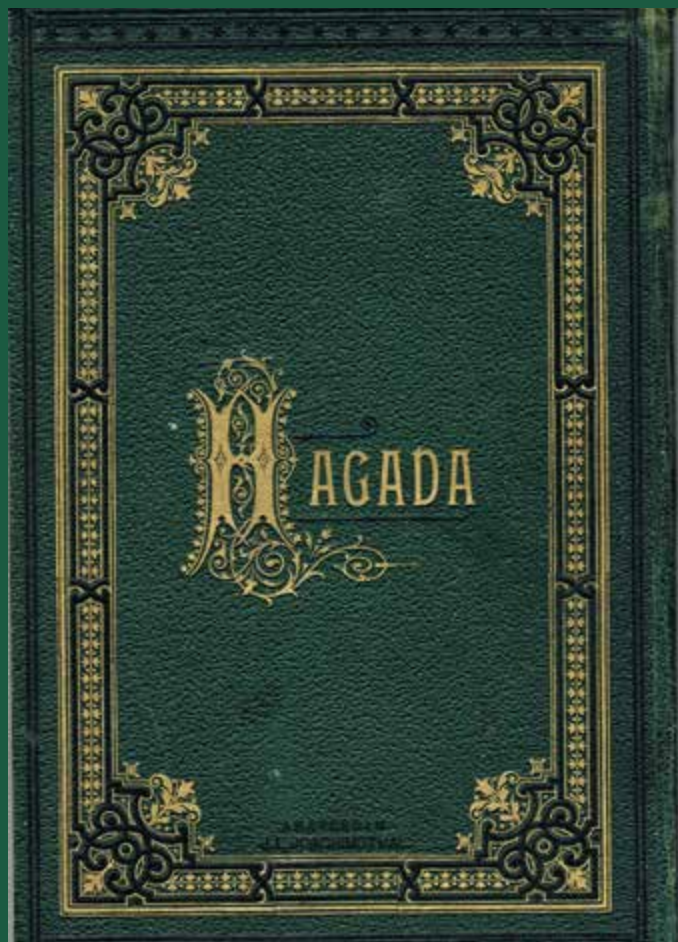
“Gebeurde het niet vaak dat meneer Benjamins hem na-hield om een domme jongen die Barmitswo ging worden, zijn parsje in te stampen, het kleine stukje uit het Tora-gedeelte van de Sabbath zijner kerkelijke bevestiging, dat hij bij die gelegenheid alleen en luid-op voordragen moest? Eer dat er inzat, met de klinkers en de zangtekens, was meneer Benjamins zijn geduld allang kwijt, maar Japie, heerszuchtig en ijdel, verloor nooit zijn geduld, – ten eerste vond hij bazen en commanderen heerlijk, en ten tweede wist hij dat hem de eer toeviel, zo de jongen er zijn krachttoer zonder fouten of haperen had afgebracht, en nog wel eens meer dan de eer alleen, eenmaal een Hagada in prachtband en eenmaal een gulden van een milde vader, die hij buiten medeweten van zijn eigen vader had aangenomen en geleidelijk versnoept.”

Een mooie aanleiding om op deze plek zo'n "Hagada in prachtband" te presenteren, nota bene uit hetzelfde jaar

als het boek van Carry van Bruggen.

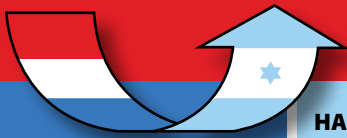
In dit fraaie stempelbandje, geheel naar de mode van die tijd met zwart en goud verlucht, bevindt zich de tiende druk van 'Hagadah of Voordracht / voor de beide eerste avonden / van het / Paaschfeest, met de Nederduitsche vertaling van Dr. S. I. Mulder', uitgegeven bij J. L. Joachimsthal te Amsterdam.

Hagadot zijn in de loop der tijden in diverse uitvoeringen en in grote oplagen geproduceerd. Immers, zo'n boekje hield het vaak niet meer dan een paar jaar uit aan de Seidertafel. Behalve de traditionele tien spatten wijn, die het bij de opsomming van de Tien Plagen te verduren kreeg, ging er per ongeluk nog wel eens iets eet- of drinkbaars overheen. Vaak werden aan tafel dan ook liever de goedkope uitgaven gebruikt, die je voor 'een cent een makke' (10 Plagen, dus 10 cent) – of nog minder – overal kon kopen. In de VS kreeg je ze zelfs cadeau bij de surrogaat koffie.

Dat een gebruiksboek met zo'n korte weg naar de sjeimesbaktochinaanmerking komtvooreenprachtband, zegt iets over de hoogtijdagen van de negentiende eeuwse Joodse boekcultuur in Nederland. In het jaar 1875 namen Joachimsthal en van Es de stoomdrukkerij van de firma J. B. de Mesquita over. Joachimsthal had op dat moment zo ongeveer het monopolie op de 'kerkbenodigdheden' in ons land. Juist tegen die tijd was de gewoonte om schoolverlaters en Barmitswojongens als aandenken aan de volbrachte *rite de passage* een tefille, een choemasj of zelfs 'een stel machzorie'm' ten geschenke te geven *gesunkenes Kulturgut* geworden. Een commercieel genie als Joachimsthal vulde dat welwillend in.

*DE MOKUMSE GENIZA – waar boeken hun verhaal vertellen, is een weblog van Channa Kistemaker: <https://apiciana.wordpress.com/>

IOH KANTOOR

Commercieel centrum
Ramat Ilan
Oranim 1, 5405201 Givat Shmuel
tel: 03-5625611 fax: 03-5625575
ioh@netvision.net.il www.ioh.co.il
www.facebook.com/
IrgoenOleiHolland

LEDEN VAN HET HOOFDBESTUUR

Gideon van der Sluis

Voorzitter (Dagelijks Bestuur)
voorzitter@ioh.co.il

Binyamin Tjong Alvares

Penningmeester (Dagelijks Bestuur)
binyamin.tjong@gmail.com

Marion Levkovits

Afd. Jeruzalem
(Vice-voorzitter/Dagelijks Bestuur)
marion.iohsecretaris@gmail.com

Marc Boas, Lid

marcboas@partner.net.il

Yvonne Ben Hador

Afd. Netanya/Sharon
yb0712@gmail.com

Malka Shamir-de Leeuw

Afd. Be'er Sheva/Zuiden
elsje@netvision.net.il

Baruch Bar Tel

Afd. Tel Aviv
baruch.bartel@gmail.com

Ini Lederer

Afd. Haifa/Noorden
iohhaifa@gmail.com

Natanja Slager, Lid

natanja@gmail.com

AFDELINGEN

JERUZALEM

iohjerusalem@gmail.com
Voorzitter: **Marion Levkovits**
Tel: 054-7600043
Penningmeester: **Simone Wenger**
Tel: 052-6074330
Secretaris: **Dini Goldschmidt**
Tel: 050-6748552
Facebook: Irgoen Olei Holland
Jeruzalem

HAIFA en het NOORDEN

iohhaifa@gmail.com
Voorzitter: **Helen Raz**
Tel: 054-7680877
Penningmeester: **Dr. Hans Hartog**
Tel: 04-8246053
Secretaris: **Ini Lederer**
Tel: 054-4760061

NETANYA-SHARON

Voorzitter: **Yvonne Ben-Hador**
tel: 09-7748007 yb0712@gmail.com
Penningmeester: **Henry Velleman**
tel: 09-7444082
henryve31@gmail.com
Secretariaat: **Rudie Kleerkoper**
tel: 09-8857987
iohnetanya.sharon@gmail.com

TEL AVIV

Voorzitter:
Avraham (Albert) de Vries

Tel: 054-4559853
devriesa@zahav.net.il

BE'ER SHEVA

voorzitter: Saskia de Leeuw-Beeser
tel: 054-6820030 | saskia@bgu.ac.il

OUDERHUIZEN

BETH JULIANA

David Raziël 22 | 4681222 Herzliya
tel: 09-9704646 fax: 09-9576529
office@beth-juliana.co.il
www.beth-juliana.co.il

BETH JOLES

Kikar Harakafot 1 | 3474901 Haifa
tel: 077-7374100 fax: 04-8372891
joles@joles.co.il | www.joles.co.il

SOCIALE ZORG

NINI CZOPP

Landelijke sociale zorg voor
Nederlandse Shoa overlevenden
en hun partners
tel: 09-9794146 | fax: 15336241889
emz@netvision.net.il
www.nini.org.il
Bezoekadres:
Arieh Regev 4, Netanya
Postadres: PO Box 13310, Netanya

FONDSEN

LENINGFONDS & KEREN MEJOECHEDET

tel: 03-5625611
ioh@netvision.net.il

JAD DAVIDS

POB 5207 | 4615102 Herzliya
giften: 03-6775174
tel: 050-7262577
davidsfonds60@gmail.com
www.jad-davids.com

NEDERLANDSE OVERHEID

AMBASSADE

Beit Oz, 13e verdieping
Abba Hillel 14, Ramat Gan
POB 1967, 5211802 Ramat Gan
tel: 03-7540777 | fax: 03-7540751
tel@minbuza.nl

CONSULATEN

Haifa

Ma'abarot St. 6, 3446125 Haifa
tel: 04-8111707

cohollow@netvision.net.il

Eilat

POB 1099 8811001 Eilat
tel: 08-6335466, 08-6315666

VenO - WUV

Bezoekadressen op afspraak:

Nederlandse Ambassade – afd.
VenO Abba Hillel 14 (13e etage)
Ramat Gan
Tel: 03-7540741

Andere spreekuren:

Beth Joles Haifa - 077-7374100
Beth Juliana Herzliya - 09-9704646
Jeruzalem - 03-7540741
tel-veno@minbuza.nl

WUV- CLIËNTENRAAD

David Eisenmann, 08-9761618
Marthi Hershler, 02-6729370
Elly Maoz-Drukker, 09-8998367
Judith Millul, 04-8242788

Chanoch Mogendorff

04-9899482
Malka Shamir, 052-2700665
Shimon Vega, 08-9476342

OVERIGE ORGANISATIES

AJALAH - Israël R.A.

in liquidatie
tel/fax: 050-5317442
POB 6304, 3106201 Haifa

Amoetat AKEVOTH

in liquidatie

Onderzoek van de genealogie
en het familie erfgoed van het
Nederlandse Jodendom (A.R.)
www.dutchjewry.org
bnnch@zahav.net.il

CENTER RESEARCH DUTCH JEWRY

Yitzhak Rabin Center
Hebrew University, Mount Scopus
9190501 Jeruzalem
tel: 02-5880242 / fax: 02-5880241
dutchjew@mail.huji.ac.il
http://www.dutchjewry.com

ELAH -

Psycho-sociale begeleiding

Yigal Allon 157/941
6744365 Tel Aviv
tel: 03-6910921 fax: 03-6951574
elah@elah.org.il www.elah.org.il

STICHTING COLLECTIEVE MAROR-GELDEN ISRAËL

(SCMI) in liquidatie
POB 24316 | 9124202 Jeruzalem
office@scmi.org.il | www.scmi.org.il

SNBN - Stichting Nederlanders Buiten Nederland

chayabrasz@gmail.com
www.
nederlandersbuitennederland.nl

Stichting GOED -

Grenzeloos Onder Een Dak

Voor Nederlanders in het buitenland
www.stichtinggoed.nl/goed

FACEBOOK + EMAIL

Dutch Forum Israel
Dutch Jerusalem
IOH ארגון עולי הולנד
Irgoen Olei Holland Jeruzalem
Nederlandse vrouwen in Israel
Embassy of the Kingdom of the
Netherlands in Israel
HOI-emailgroep, geef je op bij:
daviddeleeuw@gmail.com